

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

3976 МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до написання курсових робіт
із дисципліни «Трудове право»
для студентів спеціальності 6.030401 «Правознавство»
освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»
усіх форм навчання

Суми
Сумський державний університет
2015

Методичні вказівки до написання курсових робіт із дисципліни «Трудове право» / укладач О. І. Кисельова. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – 98 с.

Кафедра адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки

Вступ

Життя людини в суспільстві тісно пов'язане з трудовою діяльністю, яка є основним джерелом отримання матеріальних благ. Тому таке важливе право, як право на працю та інші тісно пов'язані з ними права (на підприємницьку діяльність, соціальний захист, відпочинок) закріплені в Конституції України. І кожній людині, яка реалізує ці конституційні права, постійно доводиться стикатися з нормами трудового права. Тому трудове право є однією з провідних галузей сучасного права України.

Трудове право України регулює суспільні відносини з приводу застосування найманої праці, які особисто торкаються переважної більшості громадян України.

Метою вивчення курсу «Трудове право» є отримання студентами знань з основ законодавства України про працю з урахуванням особливостей правового регулювання праці в сучасних економічних умовах, та навичок його практичного застосування в процесі здійснення своєї професійної діяльності. Навчальна дисципліна «Трудове право» викладається студентам, які здобувають базову вищу юридичну освіту освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».

При вивченні дисципліни «Трудове право» значну роль відіграє написання курсової роботи. Мета якої – формування у студента навичок до самостійної наукової творчості, підвищення його теоретичної і професійної підготовки, кращого засвоєння навчального матеріалу. Курсова робота дозволяє студентам розширювати коло додаткової інформації з обраної теми, а також вивчити ті розділи курсу, які під час занять розглядалися лише оглядово. При написанні курсової роботи студент повинен показати вміння працювати з літературою, аналізувати джерела юридичної та соціальної практики, робити обґрунтовані висновки.

Курсові роботи виконуються з метою закріплення, поглиблення й узагальнення знань, одержаних студентами за час навчання та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Крім того, різні форми організації науково-дослідної роботи студентів мають велике значення для створення у вищому навчальному закладі атмосфери творчості, а залучення студентів до наукових досліджень сприяє активізації їх розумової діяльності, самовдосконаленню і самореалізації.

Курсова робота – це досить складна форма самостійної, творчої роботи, тому у студентів часто виникає багато запитань стосовно вимог до змісту, структури, оформлення, процедури захисту таких досліджень.

Із метою встановлення єдиних вимог до написання курсових робіт та їх захисту розроблено це видання.

Ці методичні вказівки є обов'язковими для дотримання студентами, які виконують курсову роботу. Перед написанням курсової роботи радимо студентам ретельно їх вивчити та дотримуватися відповідно до запропонованих вимог. Це полегшить та скоординує їх діяльність, надасть можливість зрозуміти, в якій послідовності і як виконувати той чи інший вид курсової роботи, а також яким чином технічно її оформити.

ТЕМАТИКА ТА ОРІЄНТОВАНИЙ ПЛАН КУРСОВИХ РОБІТ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ «ТРУДОВЕ ПРАВО»

ТЕМА 1. МІСЦЕ ТРУДОВОГО ПРАВА У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

План

Вступ.

Розділ 1. Завдання, предмет і методи трудового права.

Розділ 2. Система трудового права та його форми.

Розділ 3. Трудове законодавство.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 2. ТРУДОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

План

Вступ.

Розділ 1. Правове регулювання трудових відносин.

Розділ 2. Поняття, ознаки та види трудових
правовідносин.

Розділ 3. Підстави виникнення, зміни та припинення
трудових правовідносин.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 3. ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття та ознаки трудового законодавства.

Розділ 2. Система трудового законодавства.

Розділ 3. Напрямки вдосконалення трудового
законодавства.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 4. КОНВЕНЦІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ ЯК ДЖЕРЕЛА ТРУДОВОГО ПРАВА

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття і система джерел трудового права України.

Розділ 2. Діяльність Міжнародної Організації Праці та Трудове право України.

Розділ 3. Застосування Конвенцій і Рекомендацій МОП в Україні.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 5. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ СУБ'ЄКТІВ ТРУДОВОГО ПРАВА

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття, ознаки та види суб'єктів трудового права.

Розділ 2. Правовий статус працівника як суб'єкта трудового права.

Розділ 3. Правовий статус роботодавця як суб'єкта трудового права.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 6. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ, ЇХ ВИДИ

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття і значення основних принципів трудового права.

Розділ 2. Класифікація основних принципів трудового права.

Розділ 3. Зміст і конкретизація основних принципів трудового права.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 7. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття міжнародно-правового регулювання праці, його суб'єкти.

Розділ 2. Джерела міжнародно-правового регулювання праці.

Розділ 3. Європейські стандарти праці.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 8. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ І ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття, форми зайнятості і державна політика в цій сфері.

Розділ 2. Поняття та види працевлаштування.

Розділ 3. Соціальні гарантії при втраті роботи.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 9. КОЛЕКТИВНІ ДОГОВОРИ ТА УГОДИ

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття, сторони та зміст колективного договору та угоди.

Розділ 2. Порядок укладення колективного договору та угоди із соціально-економічних питань.

Розділ 3. Право на колективно-договірне регулювання праці. Міжнародні правові акти про колективні переговори і договори.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 10. ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття трудового договору. Відмінність трудового договору від суміжних договорів.

Розділ 2. Сторони трудового договору.

Розділ 3. Зміст і форма трудового договору.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 11. ЗАХИСТ ПРОФСІЛКАМИ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ

План

Вступ.

Розділ 1. Правовий статус профспілок у сфері трудових відносин.

Розділ 2. Захисна функція профспілок і форми її реалізації.

Розділ 3. Шляхи підвищення ролі профспілкових організацій у захисті інтересів найманих працівників.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 12. ПОРЯДОК УКЛАДЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

План

Вступ.

Розділ 1. Загальний порядок укладення трудового договору.

Розділ 2. Особливості укладення трудових договорів з окремими категоріями працівників.

Розділ 3. Правові гарантії працівників при прийомі на роботу.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 13. ЗМІНА УМОВ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

План

Вступ.

Розділ 1. Загальна характеристика зміни умов трудового договору.

Розділ 2. Поняття і види переведень на іншу роботу.

Розділ 3. Зміна істотних умов праці.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 14. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

План

Вступ.

Розділ 1. Загальна характеристика підстав припинення трудового договору.

Розділ 2. Порядок оформлення звільнення. Розрахунок із звільненим працівником.

Розділ 3. Правові наслідки незаконного звільнення.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 15. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДСТОРОНЕННЯ ПРАЦІВНИКА

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття та випадки відсторонення працівника.

Розділ 2. Порядок проведення відсторонення працівника.

Розділ 3. Співвідношення понять «відсторонення працівника» та «звільнення працівника».

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 16. КОНТРАКТ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття та сфера дії контракту.

Розділ 2. Порядок укладення контракту.

Розділ 3. Умови та підстави зміни і припинення контракту.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 17. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРОКОВИХ ТРУДОВИХ ДОГОВОРІВ

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття, види та особливості строкових трудових договорів.

Розділ 2. Особливості трудових відносин із тимчасовими працівниками та працівниками, зайнятими на сезонну роботу.

Розділ 3. Порядок укладення та припинення строкових трудових договорів.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 18. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття та види тривалості робочого часу.

Розділ 2. Правове регулювання робочого часу при відхиленні від нормальних умов праці.

Розділ 3. Режим та облік робочого часу.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 19. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЧАСУ ВІДПОЧИНКУ

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття та види часу відпочинку.

Розділ 2. Право працівника на відпустку та гарантії його реалізації.

Розділ 3. Порядок надання окремих видів відпусток.
Висновки.
Список використаних джерел.

ТЕМА 20. ОПЛАТА ПРАЦІ

План

Вступ.
Розділ 1. Поняття та сфери регулювання оплати праці.
Розділ 2. Організація оплати праці на підприємствах.
Розділ 3. Право працівника на оплату праці та його захист.
Висновки.
Список використаних джерел.

ТЕМА 21. ГАРАНТІЙНІ ТА КОМПЕНСАЦІЙНІ ВИПЛАТИ

План

Вступ
Розділ 1. Гарантійні виплати та доплати.
Розділ 2. Поняття і види компенсаційних виплат.
Розділ 3. Інші заохочувальні виплати та компенсаційні виплати.
Висновки.
Список використаних джерел.

ТЕМА 22. ТРУДОВА ДИСЦИПЛІНА

План

Вступ.
Розділ 1. Поняття, значення та правове регулювання дисципліни праці.
Розділ 2. Методи забезпечення дисципліни праці.
Розділ 3. Поняття, види та порядок застосування дисциплінарних стягнень.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 23. МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ЗА ШКОДУ, ЗАПОДІЯНУ ПІДПРИЄМСТВУ, УСТАНОВІ, ОРГАНІЗАЦІЇ

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття, значення та функції матеріальної відповідальності працівників.

Розділ 2. Підстави, умови та види матеріальної відповідальності працівників.

Розділ 3. Порядок визначення та покриття заподіяної шкоди працівником.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 24. МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОБОТОДАВЦЯ

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття ознаки, функції, задачі і правове значення інституту матеріальної відповідальності.

Розділ 2. Матеріальна відповідальність роботодавця перед найманим працівником: правове регулювання, випадки та порядок відшкодування шкоди.

Розділ 3. Відшкодування моральної шкоди у трудових відносинах.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 25. ОХОРОНА ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття охорони праці та державна політика в цій сфері.

Розділ 2. Правове регулювання організації охорони праці на виробництві.

Розділ 3. Розслідування та облік нещасних випадків на виробництві.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 26. ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ І ОХОРОНА ПРАЦІ ЖІНОК, НЕПОВНОЛІТНІХ ТА ОСІБ ЗІ ЗНИЖЕНОЮ ПРАЦЕЗДАТНІСТЮ

План

Вступ.

Розділ 1. Особливості правового регулювання прийому на роботу жінок, неповнолітніх та осіб зі зниженою працездатністю.

Розділ 2. Пільги та гарантії, що надаються жінкам, неповнолітнім та особам зі зниженою працездатністю під час роботи.

Розділ 3. Особливості припинення трудового договору з жінками, неповнолітніми та особами зі зниженою працездатністю.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 27. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАГЛЯДУ І КОНТРОЛЮ ЗА ОХОРОНОЮ ПРАЦІ ТА ДОТРИМАННЯМ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття, значення нагляду і контролю за охороною праці та дотриманням трудового законодавства та його органи.

Розділ 2. Органи нагляду і контролю за охороною праці, їх повноваження.

Розділ 3. Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 28. ІНДИВІДУАЛЬНІ ТРУДОВІ СПОРИ

План

Вступ.

Розділ 1. Загальна характеристика індивідуальних трудових спорів.

Розділ 2. Органи, що розглядають індивідуальні трудові спори.

Розділ 3. Особливості вирішення індивідуальних трудових спорів.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 29. КОЛЕКТИВНІ ТРУДОВІ СПОРИ

План

Вступ.

Розділ 1. Поняття, види, причини виникнення колективних трудових спорів.

Розділ 2. Порядок вирішення колективних трудових

спорів.

Розділ 3. Право працівника на страйк та порядок його оголошення та проведення.

Висновки.

Список використаних джерел.

ТЕМА 30. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ

План

Вступ.

Розділ 1. Трудоправовий статус іноземних громадян.

Розділ 2. Правове регулювання трудових відносин в Україні з іноземними громадянами.

Розділ 3. Міжнародне співробітництво України в галузі правового регулювання ринку праці та протидії нелегальної трудової міграції.

Висновки.

Список використаних джерел.

ПЕРЕЛІК ДОДАТКОВИХ (УСКЛАДНЕНИХ) ТЕМ, ОПРАЦЮВАННЯ ЯКИХ ДАЄ ПРАВО НА ОТРИМАННЯ НАЙВИЩОЇ ОЦІНКИ

1. Історія розвитку трудового законодавства України.
2. Тенденції розвитку трудового права України.
3. Акти договірної характеру в системі джерел трудового права.
4. Єдність і диференціація правового регулювання трудових відносин як принцип трудового права.
5. Оптимальне поєднання централізованого і локального правового регулювання як принцип трудового права.
6. Визнання незаконними умов договорів про працю, що погіршують правове становище працівників як принцип трудового права.
7. Поняття, види та рівні соціального партнерства.

8. Сфера договірної регулювання трудових відносин.
9. Співвідношення трудового права з галузями цивільного та адміністративного права.
10. Процедури укладення, зміни та припинення трудового договору.
11. Договірне регулювання заробітної плати.
12. Поєднання централізованого, регіонального та локального регулювання як особливість методу сучасного трудового права.
13. Міжнародні трудові норми і трудове право України.
14. Основні особливості правового регулювання в Європейському союзі суспільних відносин у сфері праці та зайнятості.
15. Інститут індивідуального трудового договору в трудовому праві Європейського союзу.

ДЛЯ УВАГИ СТУДЕНТІВ!

Плани, наведені щодо кожної з вище перелічених тем, є приблизними. При цьому у зазначених планах наведений перелік розділів як основоположних для дослідження відповідної теми. Обов'язково необхідно звернути увагу на те, що розділи повинні містити у своєму складі окремі підрозділи, які студент визначає самостійно у межах тематики відповідного розділу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України затв. Законом УРСР від 10.12.1971 р. // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1971. – № 50.
3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
4. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.

5. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01.07.1993 р. – № 3356-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 36. – Ст. 361.
6. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.1004 р., № 1906-ІV // Відом. Верхов. Ради України. – № 50. – Ст. 540.
7. Про статус і соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 28 лютого 1991 року № 796-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 16. – Ст. 200.
8. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5067 // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 164.
9. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 р. № 2694-ХІІ (Редакція від 18.11.2012) // Відомості Верховної Ради України від 08.12.1992 1992 р. - № 49. – Ст. 669
10. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 р. № 108/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 17. – Ст. 121.
11. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 1996 р. № 504/96 (зі змін і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 2. – Ст.4.
12. Про професійні спілки, їх права і гарантії діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 р. № 1945-ХІV (зі змін і доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45. – Ст. 397.
13. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 3 березня 1998 р. № 137/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 34. – Ст. 227.
14. Про правонаступництво України: Закон України від 12.09.1991 р. № 1543-ХІІ // Там само. – 1991. – № 46. – Ст. 617.
15. Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР: Пост. Верхов. Ради України від 12.09.1991 р., № 1545-ХІІ // Там само. – 1991. – № 46. – Ст. 621.
16. Про Положення про Міністерство соціальної політики України: Указ Президента України від від 6 квітня 2011 року № 389/2011 // Урядовий кур'єр. – 2011. – № 389.

17. Рішення Конституційного Суду України у справі про тлумачення терміна “законодавство” від 09.07.1998 р., № 12- рп
18. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України від 10.06.1997 р. - № 503/97 // Урядовий кур’єр. – 1997. – № 24.
19. Про державну реєстрацію нормативно–правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: Указ Президента України від 3.10.1992 р., № 493/92 // Урядовий кур’єр. – 1992. – № 42–43.
20. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21 березня 1991 року № 875-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 21. – Ст. 252.
21. Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), недостачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та валютних цінностей: Закон України від 6 червня 1995 р. – № 217/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1995. – № 22. – Ст. 173.
22. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 року № 16/98 - ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 23. – Ст. 121.
23. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15 липня 1999 року № 966-ХІУ // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 38. Ст. 348.
24. Про організації роботодавців: Закон України від 24 травня 2001 року № 2436-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 32. – Ст. 171.
25. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22 грудня 2005 року № 3262 // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 15. – Ст. 128.
26. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-ІV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.

27. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22. – Ст. 171.
28. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23 грудня 2010 р. № 2862-VI // Офіційний Вісник України. – 2011. – 234 січня. – Ст. 168.
29. Про затвердження Показників і критеріїв умов праці, за якими надаються щорічні додаткові відпустки працівникам, зайнятим на роботах, пов'язаних із негативним впливом на здоров'я шкідливих виробничих чинників: Наказ Міністерства охорони здоров'я і Міністерства праці та соціальної політики України від 31.12.1997 р. // Інформаційний бюлетень Міністерства праці та соціальної політики України. – 1998. – № 3.
30. Про затвердження умов, тривалості, порядку надання та оплати творчих відпусток: Постанова КМУ від 19 січня 1998 р. № 45 // Людина і праця: Інформаційний бюлетень Міністерства праці та соціальної політики України. - 1998. - № 2.
31. Про затвердження Порядку надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам. – Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року № 346 // Офіційний Вісник України – 1997 р. – № 16. – С. 73.
32. Перелік виробництв, цехів, професій і посад із шкідливими умовами праці, робота в яких дає право на скорочену тривалість робочого тижня: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2001 р. № 163 // Юридичний вісник України. – 2001. – 26 квітня. – 2 травня.
33. Про впорядкування застосування контрактної форми трудового договору: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 1994 року № 170 // Зібрання законодавства України. – 1994. – Т. 9.
34. Про встановлення письмової форми трудових договорів із працівниками, діяльність яких пов'язана з державною таємницею:

Постанова Кабінету Міністрів України від 16 листопада 1994 року № 779 // Зібрання законодавства України. – 1994. – Т. 10.

35. Про затвердження Списків виробництв, робіт, цехів, професій і посад, зайнятість працівників яких дає право на щорічні додаткові відпустки за роботу із шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 1997 року № 1290// Офіційний Вісник України. – 1997 р. – № 48. – С. 22.

36. Проект Трудового кодексу України (текст законопроекту підготовлений до повторного другого читання за станом на 01.12.2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).

37. Порядок визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей, затв. Пост. КМУ від 22.01.1996, № 116 // ЗП України. – 1996. – № 6. – Ст. 192.

38. Перелік робіт, при виконанні яких може запроваджуватися колективна (бригадна) матеріальна відповідальність // Людина і праця: Інформ. Бюлетень Міністерства праці України. – 1997. – № 1.

39. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 23.09.1999 р., №1105-XIV // Там само. – 1999. – № 46–47. – Ст. 403.

40. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Постанова Верховної Ради України від 19.11.1992 р., № 2801-XII// Там само. – 1993. – №4. – Ст. 19.

41. Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві: Постанова КМ України від 30 листопада 2011 р. № 1232 // Урядовий кур'єр від 21.12.2011 р., № 238.

42. Типове положення про службу охорони праці: затв. наказом Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 15.11.2004 р., № 255 // Там само. – 2004. – № 48. – Ст. 3191.

43. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням вільної профспілки працівників

метрополітенів України щодо офіційного тлумачення аб. 6 ч. 1 ст. 431 КЗпП України (справа про тлумачення поняття «профспілка, яка діє на підприємстві, установі, організації») від 26 листопада 1998 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 45. – С. 47.

44. Про практику розгляду судами України трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 1992 р. № 9 // Бюлетень законодавства і юридичної практики. – № 1. – 1995. – С. 373.

45. Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствами, установами, організаціям їх працівниками: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 29.12.1992 № 14 із змінами і доповненнями, внесеними постановою Пленуму Верховного Суду України від 29.03.1997 № 3 // Вісник Верховного Суду України. – 1997. – № 2. – С. 267.

Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4// Постанови Пленуму Верховного Суду України. – К. : Юрінком, 199В.

46. Про практику застосування судами законодавства про оплату праці: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 грудня 1999 року № 13 // Постанови Пленуму Верховного Суду України у цивільних справах (1972-2003) ; за заг. ред.

В. Т. Маляренка. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – С. 159–169.

47. Про утворення Національної служби посередництва та примирення, затв. Указом Президента України від 17.11.199В р. № 125В/9В // Праця і зарплата. – 199В. – № 23. – С. 6 (станом на 2007 р.).

СПИСОК ПІДРУЧНИКІВ ТА ПОСІБНИКІВ

48. Пастухов В. П. Радянське трудове право / В. П. Пастухов. – К. : Рад. шк. – 1989. – 206 с.

49. Иванов С. А. Советское трудовое право. Вопросы теории / С. А. Иванов, Р. З. Лившиц, Ю. П. Орловский – М. : Наука, 1978. – 368 с.

50. Трудове право України : [підручник] / за ред. Н. Б. Болотіної, Г. І. Чанишевої. – К. : Т-во «Знання», 2001. – 564 с.
51. Трудове право України : академічний курс : [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч.] / за ред. П. Д. Пилипенка. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 536 с.
52. Прокопенко В. Трудове право України / В. Прокопенко. – Х. : Консум, 2000. – 480 с.
53. Трудове право України : академ. курс : [підруч.] / А. Ю. Бабаскин, Ю. В. Баранюк, С. В. Дріжчана та ін. ; за заг. ред. Н. М. Хуторян. – К. : Вид-во А.С.К., 2004. – 608 с.
54. Щербина В. Ш. Трудове право України : [підручник] / В. Ш. Щербина ; за ред. В. С. Венедиктова. – К. : Істина, 2008. – 348 с.
55. Гармонізація трудового законодавства України із законодавством Європейського Союзу : [моногр.] / [Н. М. Хуторян, Ю. В. Баранюк, С. В. Дріжчана, Л. П. Гаращенко, І. П. Лаврінчук, Г. І. Чанишева та ін.] ; відп. ред. Н. М. Хуторян. – К. : ТОВ Вид-во «Юридична думка», 2008. – 304 с.
56. Гусов К. Н. Международно-правовое регулирование труда (в Конвенциях и Рекомендациях МОТ) / К. Н. Гусов, М. Н. Курилишин. – М., 1992.
57. Киселев И. Я. Трудовое право в условиях рыночной экономики: опыт стран Запада / И. Я. Киселев. – М., 1992.
58. Зуб І. В. Трудове право / І. В. Зуб, Б. С. Стичинський, І. А. Грицяк – К. : Видво УАДУ – 1996. – 180 с.
59. Киселев И. Я. Зарубежное трудовое право : [уч. для вузов] / И. Я. Киселев. – М. : Изд. Группа «ИНФРА-М-НОРМА», 1998. – 263 с.
60. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудового права : [монографія] / П. Д. Пилипенко. – Львів, 1999. – 240 с.
61. Карпенко Д. О. Основи трудового права : [навч. пос.] / Д. О. Карпенко. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 656 с.
62. Ротань В. Г. та ін. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю / В. Г. Ротань, І. В. Зуб, Б. С. Стичинський ; керівник авт. кол. В. Г. Ротань. – [2-ге вид., доп. та перероб.]. – К. : А.С.К., 2008. – 944 с.

63. Венедиктов В. С. Трудовое право Украины / В. С. Венедиктов. – Консум. – Харьков, 2006. – 304 с.
64. Советское трудовое право: учебн. / под ред. А. С. Пашкова и О. В. Смирнова. – М. : Юрид. лит., 1988. – 608 с.
65. Науково-практичний коментар Кодексу законів про працю України // під ред. В. І. Прокопенко, Л. О. Кузнєцова та ін. – Х. : Консум, 2003 // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: // <http://apelyacia.org.ua>.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

66. Миронов В. И. История трудового права: теория и практика / В. И. Миронов // Государство и право. – 1998. – № 12. – С. 56–61.
67. Пилипенко П. Про концепцію трудового права України / П. Пилипенко // Право України. – 1993. – № 4. – С. 17.
68. Гончарова Г. Нове дослідження проблем теорії трудового права / Г. Гончарова, В. Жернаков, С. Прилипко // Право України. – 2001. – № 5. – С. 144.
69. Ченишева Г. Окремі теоретичні проблеми сучасного трудового права України / Г. Ченишева, Н. Болотіна // Право України. – 1999. – № 9. – С. 13–16.
70. Заржицький О. Перспективи розвитку трудового права у Конституції України / О. Заржицький, Д. Смирнов // Право України. – 1997. – № 9. – С. 39–41.
71. Зуб В. И. Трудовое право России и Украины, общие проблемы, общие решения / В. И. Зуб // Государство и право. – 1997. – № 10. – С. 33.
72. Сокурєнко В. Гуманістичний зміст концепції соціальної держави / В. Сокурєнко // Право України. – 2000. – № 11. – С. 21–23.
73. Процевський О. Про предмет трудового права України / О. Процевський // Право України. – 2001. – № 12. – С. 81.
74. Прилипко С. Розмежування трудового права і права соціального забезпечення / С. Прилипко // Право України. – 1999. – № 10. – С. 58–61.

75. Жернаков В. Соціально-трудові відносини: поняття, суб'єкти, правове регулювання / В. Жернаков // Право України. – 1999. – № 10. – С. 41–43.
76. Жернаков В. Правове регулювання праці: співвідношення трудового і цивільного права / В. Жернаков // Право України. – 2000. – № 7. – С. 49.
77. Луценко А. Контракт – нова модель регулювання трудових відносин / А. Луценко // Право України. – 1992. – № 11. – С. 28–29.
78. Кульбашна О. Про систему трудового права / О. Кульбашна // Право України. – 1997. – № 11. – С. 126–127.
79. Процевський О. Новий зміст права на працю – основа реформування трудового законодавства України / О. Процевський // Право України. – 1999. – № 6. – С. 101–104.
80. Притика Ю. Система принципів третейського розгляду / Ю. Притика // Право України. – 2004. – № 1. – С. 11–15.
81. Лазор Н. Договірне і централізоване регулювання умов трудового договору: вирішення проблеми / Н. Лазор // Право України. – 1998. – № 1. – С. 106–107.
82. Жернаков В. Поняття примусової праці за законодавством України / В. Жернаков // Право України. – 1997. – № 10. – С. 33–37.
83. Ярошенко О. Щодо дискримінації в реалізації права на працю / О. Ярошенко // Право України. – 2000. – № 7. – С. 53.
84. Акімов В. Про рівноправність у трудових відносинах / В. Акімов // Право України. – 1991. – № 6. – С. 37.
85. Кондратьєв Р. Принципи права та їх роль у регулюванні суспільних відносин / Р. Кондратьєв, О. Гернего // Право України. – 2000. – № 2. – С. 43–45.
86. Гаврилюк О. Сучасне втілення принципів трудового права / О. Гаврилюк // Право України. – 2001. – № 9. – С. 56.
87. Жернаков В. Свобода праці як принцип сучасного трудового права / В. Жернаков // Право України. – 1999. – № 3. – С. 34–37.
88. Венедиктов В. Про концепцію нового Трудового кодексу / Ю. Венедиктов // Право України. – 1992. – № 8. – С. 3.

89. Леонова Ю. Зауваження до проекту Трудового кодексу / Ю. Леонова // Право України. – 2004. – 2. – С. 101–104.
90. Бару М. Створимо новий Трудовий кодекс / М. Бару // Право України. – 1992. – № 10. – С. 38–39.
91. Карпенко Д. Правові проблеми Загальної частини проекту Кодексу України про працю / Д. Карпенко, Н. Хуторян // Право України. – 1998. – № 3. – С. 41–45.
92. Карпенко Д. Особлива частина проекту Кодексу України про працю потребує удосконалення / Д. Карпенко, Н. Хуторян // Право України. – 1998. – № 3. – С. 54–56.
93. Жоравич Д. Вплив міжнародних норм про працю на вітчизняне трудове право / Д. Жоравич // Право України. – 2001. – № 3. – С. 69.
94. Плаксін В. Трудове законодавство при переході до ринкових відносин: погляд на проблему / В. Плаксін, А. Луценко // Право України. – 1991. – № 9. – С. 31.
95. Шевчук С. Щодо обов'язковості рішень Конституційного Суду України у контексті доктрини судового прецеденту / С. Шевчук // Право України. – 2000. – № 2. – С. 45–47.
96. Барабаш А. Гарантії трудових прав працівників кооперативів / А. Барабаш, Г. Гончарова // Право України. – 1992. – № 1. – С. 27.
97. Зуб І. В. Правове становище працівника в умовах переходу на ринкову економіку / І. В. Зуб // Право України. – 1991. – № 4. – С. 7.
98. Комаренко А. Захист трудових прав громадян у світлі Конституції України / А. Комаренко // Право України. – 1997. – № 12. – С. 15–18.
99. Воловик В. Про трудовий статус державних службовців / В. Воловик // Право України. – 1997. – № 1. – С. 63–66.
100. Реус Є. Вікові межі працездатності неповнолітніх: адаптація українського законодавства до міжнародних угод / Є. Реус // Право України. – 1998. – № 5. – С. 73–76.

101. Заржицький О. Особливості правового становища осіб, які працюють у громадян за трудовим договором / О. Заржицький, Д. Миргородський // Право України. – 1995. – № 10. – С. 42–43.
102. Прокопенко В. Власник і уповноважений ним орган як суб'єкт трудового права / В. Прокопенко // Право України. – 1994. – № 10. – С. 20–22.
103. Башмакова Н. Про статус керівника підприємства, установи, організації: деякі невирішені питання / Н. Башмакова // Право України. – 1999. – № 2. – С. 86–89.
104. Ярошенко О. До питання трудової правосуб'єктності працівників / О. Ярошенко // Право України. – 1999. – № 3. – С. 74–76.
105. Правове становище професійних спілок: сьогодення і перспективи / В. Прокопенко // Право України. – 1999. – № 6. – С. 106–109.
106. Ярошенко О. Правове регулювання праці іноземців в Україні / О. Ярошенко // Право України. – 1998. – № 11. – С. 103–106.
107. Кульбашна О. Співвідношення понять «службовець» і «державний службовець» у законодавстві України / О. Кульбашна // Право України. – № 4. – С. 97. – 100.
108. Свічкарьова Я. Трудові права працюючих акціонерів / Я. Свічкарьова // Право України. – 1998. – № 7. – С. 20–24.
109. Іванова О. Релігійна організація як суб'єкт трудового права: захист прав її працівників / О. Іванова // Право України. – 2000. – № 6. – С. 26
110. Черленяк М. Гарантії трудових прав працівників недержавних підприємств / М. Черленяк // Право України. – 1997. – № 6. – С. 56–59.
111. Павлович З. Правове регулювання діяльності трудових колективів при нових формах / З. Павлович, В. П'ятина // Право України. – 1995. – № 7. – С. 41–47.
112. Серeda О. Арбітражний керуючий як специфічний суб'єкт трудових правовідносин / О. Серeda, О. Перцева // Право України. – 2004. – № 2. – С. 107–111.
113. Пилипенко П. Про участь профспілок у трудових правовідносинах у світлі Закону України «Про професійні спілки,

- їх права та гарантії діяльності» / П. Пилипенко // Право України. – 2000. – № 9. – С. 81.
114. Парасунько В. Класифікація юридичних гарантій трудових прав громадян / В. Парасунько // Право України. – 2000. – № 2. – С. 93–95.
115. Єрмоєнко В. Призначення на посаду: актуальні питання теорії та практики / В. Єрмоєнко // Право України. – 2000. – № 6. – С. 39–41.
116. Солодовник Л. Роль юридичних фактів у динаміці правовідносин трудового права / Л. Солодовник // Право України. – 2000. – № 7. – С. 13–17.
117. Чанишева Г. Теоретичні проблеми правового регулювання колективних трудових відносин в сучасних умовах / Г. Чанишева // Право України. – 2000. – № 8. – С. 31–35.
118. Сільченко С. Трудові правовідносини з молодими спеціалістами / С. Сільченко // Право України. – 1998. – № 9. – С. 56–58.
119. Єрмоєнко В. Підстави виникнення трудових правовідносин у колективних сільгосп підприємствах, селянських (фермерських) господарствах, кооперативах / В. Єрмоєнко // Право України. – 1997. – № 6. – С. 51–54.
120. Хуторян Н. Розвиток трудових правовідносин у ринкових умовах / Н. Хуторян // Право України. – 1992. – № 8. – С. 6–9.
121. Реус О. Особливості припинення трудових правовідносин з неповнолітніми / О. Реус // Право України. – 2001. – № 8. – С. 78.
122. Гаращенко Л. Правові проблеми регулювання трудових відносин на підприємствах недержавної форми власності / Л. Гаращенко // Право України. – 1998. – № 6. – С. 51–54.
123. Биковський В. Науково-практичні аспекти трудових відносин у вищих навчальних закладах України в сучасних умовах: зауваження і пропозиції до проекту Закону України «Про вищу освіту» / В. Биковський, Т. Мінюков, А. Мінюков // Право України. – 2000. – № 9. – С. 65–68.
124. Гончарова Г. Сфера укладення колективного договору / Г. Гончарова, В. Жернаков // Право України. – 2000. – № 8. – С. 85.

125. Лосиця І. Колективний договір у нових умовах господарювання / І. Лосиця // Право України. – 1997. – №5. – С. 73–76.
126. Козінцев І. Законодавство про працю і зайнятість населення / І. Козінцев // Право України. – 1991. – № 11. – С. 33.
127. Пузирний В. Правовий захист жінок при працевлаштуванні та прийнятті на роботу / В. Пузирний // Право України. – 2004. – № 1. – С. 33–37.
128. Баранюк Ю. Особливості змісту трудових контрактів / Ю. Баранюк // Право України. – 1998. – № 9. – С. 74–77.
129. Ченишева Г. Значення правильного оформлення трудового договору / Г. Ченишева // Право України. – 1992. – № 7. – С. 36.
130. Прокопенко В. Трудовий договір з педагогічних працівників / В. Прокопенко // Право України. – 1995. – № 2. – С. 31–33.
131. Хусточкін О. Контракт у трудовому праві України (законодавство і практика його застосування) / О. Хусточкін // Право України. – 1995. – № 5–6. – С. 17–20.
132. Луценко А. Правове регулювання контрактної форми трудового договору: деякі проблеми та шляхи врегулювання / А. Луценко // Право України. – № 7. – С. 44–47.
133. Юшко А. Переведення чи зміна істотних умов праці? / А. Юшко // Право України. – 1998. – № 5. – С. 66–68.
134. Тищенко О. Звільнення за аморальний проступок працівника, який виконує виховні функції: правові проблеми / О. Тищенко // Право України. – 2000. – № 6. – С. 50.
135. Яковлев О. Роль третіх осіб у припиненні трудових відносин / О. Яковлев // Право України. – 2001. – № 12. – С. 102.
136. Гевел О. Суміщення професій (посад): норми потребують удосконалення / О. Гевел // Право України. – 2001. – № 12. – С. 105.
137. Гевел О. Основні концептуальні підходи до визначення змісту трудового договору / О. Гевел // Право України. – 2000. – № 12. – С. 24
138. Лазор В. Про соціальну значущість трудового договору в ринкових умовах / В. Лазор // Право України. – 2000. – № 7. – С. 31.

139. Лазор В. Юридична природа трудового договору в ринкових умовах / В. Лазор // Право України. – 2000. – № 1. – С. 64–66.
140. Вороніна Л. Сфера і порядок застосування контракту як особливої форми трудового договору / Л. Вороніна // Право України. – 1994. – № 11–12. – С. 32–34.
141. Греков І. Співвідношення волі й волевиявлення при розірванні трудового договору з ініціативи працівника / І. Греков // Право України. – 1996. – № 6. – С. 31–33.
142. Прокопенко В. Розмежування підстав припинення трудового договору за угодою сторін від звільнення з ініціативи працівника / В. Прокопенко // Право України. – 1997. – № 3. – С. 30–33.
143. Іншин М. Щодо правового забезпечення права на працю в умовах масового вивільнення робочої сили / М. Іншин // Право України. – 1998. – № 3. – С. 77–78.
144. Іншин М. Щодо правового статусу співробітників органів внутрішніх справ, які звільнені за скороченням штатів / М. Іншин // Право України. – 1998. – № 11 – С. 116 – 119.
145. Жернаков В. Міжнародний аспект правового регулювання соціально-трудових відносин / В. Жернаков // Право України. – 2001. – № 4. – С. 59.
146. Гончарова Г. Спірні питання застосування ст. 26 Закону України «Про відпустки» / Г. Гончарова, В. Жернаков, С. Прилипко // Право України. – 1999. – № 9. – С. 43–46.
147. Зубковський В. Компенсація за невикористану відпустку / В. Зубковський // Право України. – 1999. – № 2. – С. 103–105.
148. Гаращенко Л. Регулювання відпусток в конвенціях МОП та нормативних країн Європи / Л. Гаращенко // Право України. – 1999. – № 10. – С. 90–92.
149. Венедиктова В. Регулювання ненормованого робочого часу в умовах ринкової економіки / В. Венедиктова // Право України. – 1999. – № 7. – С. 104–107.
150. Колганова М. Мотиви и стимулы соблюдения трудовой дисциплины / М. Колганова // Трудовое право. – 1999. – № 3. – С. 28–32.

151. Венедиктов В. С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве / В. С. Венедиктов. – Харьков : Консум, 1995. – 136 с.
152. Васильєв С. Співучасть у справах про відшкодування шкоди, заподіяної при виконанні трудових обов'язків / С. Васильєв // Право України. – 1996. – № 6. – С. 10–12.
153. Яковлев В. Договір про повну матеріальну відповідальність - юридична підстава матеріальної відповідальності працівників / В. Яковлев // Право України. – 2001. – № 12. – С. 87.
154. Шамшина І. Регулювання промислової безпеки і безпеки праці / І. Шамшина // Право України. – 1998. – № 9. – С. 108–110.
155. Шамшина І. Організаційно-правові питання юридичної відповідальності працівників у сфері охорони праці / І. Шамшина // Право України. – 2001. – № 9. – С. 54.
156. Баклан О. Контрольно-наглядова діяльність у сфері охорони праці: окремі питання / О. Баклан // Право України. – 2000. – № 10. – С. 69.
157. Лившиц Р. З. Трудовое законодательство: настоящее и будущее / Р. З. Лившиц. – М : Наука. – 1989. – 192 с.
158. Шамшина І. Щодо концепції законодавства про охорону праці / І. Шамшина // Право України. – 1998. – № 4. – С. 44–47.
159. Ярьсько А. Розгляд колективних трудових спорів (конфліктів) / А. Ярьсько // Право України. – 1998. – № 8. – С. 101–103.
160. Ярьсько А. Доцільність функціонування комісій з трудових спорів / А. Ярьсько // Право України. – 1998. – № 4. – С. 44.
161. Ткаленко В. КТС - це «виборче народовладдя» / В. Ткаленко // Право України. – 1996. – № 12. – С. 62.
162. Ярьсько А. Поліпшення механізму розгляду індивідуальних трудових спорів / А. Ярьсько // Право України. – 2000. – № 10. – С. 67.
163. Лаврінчук І. Процесуальне забезпечення трудових прав в Україні / І. Лаврінчук // Право України. – 2001. – № 1. – С. 72.
164. Стадник М. Правове регулювання розв'язання страйків / М. Стадник // Право України. – 1992. – № 3. – С. 22.

165. Чанишева Г. Право на страйк: міжнародні стандарти та законодавство України / Г. Чанишева // Право України. – 2000. – № 12. – С. 80.
166. Щербина В. Нове визначення поняття функцій трудового права / В. Щербина // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 6. – С. 36–39.
167. Старчук О. Рівність трудових прав громадян як принцип трудового права України / О. Старчук // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 8. – С. 105–108.
168. Маданюк Р. Цивільне і трудове право: порівняння методології та міжгалузевих відносин / Р. Маданюк // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 5. – С. 3–6.
169. Костюк В. Л. Особливості Конституції України як джерела трудового права України / В. Л. Костюк. - Наукові записки. Том 38. Юридичні науки. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2005. – С. 41–47.
170. Костюк В. Л. Джерела трудового права України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / В. Л. Костюк. – Київ, 2000. – 160 с. 106.
171. Кельман Л. Суб'єкти трудових правовідносин / Л. Кельман // Право України. – 2011. – № 2. – С. 235–241.
172. Костюк В. Зміст трудової правосуб'єктності працівника за трудовим законодавством України та проектом Трудового кодексу: науково-практичний коментар / В. Костюк // Право України. – 2010. – № 11. – С. 140–146.
173. Лазор Л. Правове регулювання правосуб'єктності у сфері трудового права в ринкових умовах / Л. Лазор // Право України. – 2010. – № 12. – С. 108–114.
174. Мельничук Н. Сторони колективного договору / Н. Мельник // Право України. – 2010. – № 7. – С. 107–113.
175. Чанишева Г. Колективні трудові відносини за проектом Трудового кодексу України / Г. Чанишева // Право України. – 2009. – № 3. – С. 28–52.
176. Золотухіна Л. О. Договірні форми реалізації соціально-економічних прав та інтересів працівників в Україні : автореф.

дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / Л. О. Золотухіна . – Харків, 2007. – 20 с.

177. Деркач О. В. Недоліки сучасного колективно-договірного регулювання оплати праці / О. В. Деркач // Економіка. Фінанси. Право. – 2007. – № 6. – С. 25–26.

178. Хуторян Н. Проблема правового регулювання відпусток у проєкті Трудового кодексу України / Н. Хуторян // Право України. – 2009. – № 3. – С. 35–40.

179. Щотова Ю. Порівняльна характеристика правового регулювання працевлаштування молоді національним законодавством та законодавством інших країн / Ю. Щотова // Право України. – 2005. – № 8. – С. 81–88.

180. Назаров Д. В. Гармонізація законодавства України з законодавством Європейського Союзу в регулюванні праці молоді : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / Д. В. Назаров. – Луганськ, 2009. – 20 с.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО КУРСОВОЇ РОБОТИ, ОБРАННЯ ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТЕМИ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Основні вимоги до курсової роботи

Серед складових елементів навчального процесу особливе місце займає виконання курсової роботи. Курсова робота – це різновид студентської індивідуально творчої роботи, яка виконується з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних студентами під час вивчення дисципліни, та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Курсова робота повинна відповідати сучасному рівню розвитку науки, законодавства і практики. Вона виконується з метою закріплення й узагальнення знань, одержаних студентами, та їх застосування при комплексному вирішенні конкретного фахового завдання.

Отже, метою написання курсової роботи є:

- систематизація і поглиблення теоретичних та практичних знань з обраної спеціальності і профілізації, їх застосування при вирішенні конкретних завдань та набуття вміння їх вирішувати;
- оволодіння методикою дослідження, узагальнення та логічного викладу матеріалу;
- розвиток уміння студента самостійно вивчати й узагальнювати законодавчі та наукові літературні джерела, юридичну практику.

У процесі роботи студенти вдосконалюють такі навички та вміння:

- самостійно формулювати проблему дослідження;
- визначати мету, основні завдання, предмет, об'єкт дослідження;
- здійснювати пошук і добір потрібної наукової інформації;
- аналізувати практичну діяльність різних організацій та їх керівників;
- логічно й аргументовано висловлювати свої думки, пропозиції, робити висновки;
- правильно оформлювати науково-довідковий матеріал;
- публічно захищати підготовлену роботу (робити наукові повідомлення, відповідати на запитання, захищати свою точку зору тощо).

Загальні вимоги щодо викладення змісту курсової роботи:

- цілеспрямованість, відповідність меті;
- чітка логічність та послідовність побудови роботи і викладу матеріалу;
- глибина дослідження та повнота висвітлення питань;
- переконливість аргументації викладених думок;
- точність формулювань, конкретність викладу матеріалу;
- обґрунтованість висновків і рекомендацій;
- грамотне технічне оформлення роботи.

Найбільш важливими загальними вимогами щодо виконання курсових робіт є такі:

- тема курсової роботи розкривається на основі широкого вивчення загальної навчальної та спеціальної наукової літератури з даної проблематики;
- у курсовій роботі містяться елементи творчості,

теоретичні висновки висвітлюються у взаємозв'язку з існуючою правозастосовчою практикою, державно-правові явища і процеси розглядаються в динаміці та розвитку;

– курсова робота має чітко визначене оформлення, якого обов'язково необхідно дотримуватись;

– текст викладається згідно з планом і виконується самостійно; забороняються дослівні запозичення з літературних джерел, окрім використання влучних коротких цитат з обов'язковими посиланнями на джерело;

– наукова література може бути довільної давності, але рекомендується використовувати більш сучасну, а з давніх джерел використовувати бажано в основному класичні наукові твори або справді необхідні для обґрунтування чи підтвердження якогось висновку.

Дослівне копіювання літературних текстів недопустиме, так як суперечить самій ролі курсової роботи і не створює можливостей для отримання знань, вироблення уміння самостійно мислити та передавати думки, розвитку здібностей і хисту, привчає до літературного паразитизму, приховує невігластво, що рано чи пізно ввійде в життєву норму і може важко відбитися на долі автора як студента, так і спеціаліста. Адже сучасне життя потребує знань та умінь самостійного прийняття рішень.

Обрання та затвердження теми курсової роботи

Перелік предметів, з яких студенти повинні виконувати курсову роботу, визначається навчальними планами.

Тематика курсових робіт із дисципліни «Трудове право» складається викладачем кафедри і затверджується не пізніше квітня для наступного навчального року на засіданні кафедри. Перелік затверджених тем друкується і подається для ознайомлення. Зазначений перелік не є вичерпним, студент може самостійно сформулювати тему курсової роботи і з відповідним обґрунтуванням узгодити з науковим керівником із попередженням про це завідувача кафедри.

Вибір теми курсової роботи дає можливість студентові оцінити свою готовність до її написання з урахуванням базового рівня знань, одержаних у результаті засвоєння фахових дисциплін, рівень оволодіння конкретними методиками дослідження, певними вміннями працювати з першоджерельною та іншою літературою. У процесі виконання курсової роботи ці знання та вміння значно поглибляться, набудуть подальшого розвитку. Студент обирає ту тему, яка найповніше відповідає його навчальним інтересам та здібностям. Перевага надається темі, при розробленні якої студент може виявити максимум особистої творчості та ініціативи.

Студенти денної форми навчання повинні визначитися щодо теми курсової роботи упродовж 4 тижнів із початку навчального року, а студенти заочної форми навчання – упродовж 1 тижня з початку занять на сесії, яка передбачає надання завдань на наступну сесію, у ході якої буде відбуватися захист курсових робіт.

При виборі теми необхідно знати, що в межах однієї групи (враховуючи форми навчання), як правило, не допускається виконання курсової роботи за однією темою двома чи більше студентами. Тому лаборант кафедри (староста групи, науковий керівник) повинен інформувати студентів про вже обрані теми курсових робіт.

Після вибору теми курсової роботи студент повинен заповнити спеціальний бланк, де зазначається предмет, з якого виконується курсова робота, прізвище, ім'я, по батькові студента, обрана тема курсової роботи та номер групи, в якій навчається відповідний студент.

Зазначений перелік погоджується з науковим керівником, затверджується завідувачем кафедри і зберігається на кафедрі.

Зміна обраної студентом теми забороняється, окрім виняткових випадків, зумовлених збігом обставин (зміна законодавства тощо), за дозволом декана юридичного факультету.

ВИКОНАННЯ Й ТЕХНІЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Процедура виконання курсової роботи

Після затвердження завідувачем кафедри теми курсової роботи студент повинен розпочати її виконання. Як правило, ця робота передбачає такі етапи: 1) попереднє ознайомлення з джерелами; 2) визначення об'єкта, предмета та мети дослідження, складання плану роботи; 3) збір та опрацювання необхідних для написання курсової роботи матеріалів; 4) проведення емпіричного дослідження; 5) написання курсової роботи; 6) урахування зауважень наукового керівника та остаточне оформлення курсової роботи.

Попереднє ознайомлення з джерелами

Таке ознайомлення передбачає опрацювання відповідних розділів наукової, навчальної та довідкової літератури, монографій, дисертацій, публікацій у періодичних виданнях, опрацювання нормативних джерел та роботу з бібліографічними матеріалами, бібліотечними каталогами, збірниками судової та іншої правозастосовної практики тощо. Доцільно звернути увагу на списки використаної літератури з цієї проблеми, що розміщені в кінці кожної статті або ж монографії, які також допоможуть поповнити джерела необхідної літератури з цієї проблеми.

Вивчення літератури з теми передбачає можливість простежити стан вирішення цієї проблеми різними авторами, аргументацію їх висновків і узагальнень, систематизувати напрацьований матеріал, щоб чіткіше зрозуміти та виділити проблему для дослідження, проаналізувати методи, які використовували науковці.

Доцільно використовувати й можливості комп'ютера в мережі Internet. На перший план виходить використання пошукових систем та web-ресурсів Internet для збору, накопичення та систематизації необхідної інформації. Для ефективного пошуку необхідної інформації у всесвітній

комп'ютерній мережі Internet із використанням пошукових систем студент повинен керуватися такими правилами:

- пошук необхідної інформації може здійснюватися як за сайтом, так і у всій мережі Internet, що може бути вибрано на проміжній сторінці, що з'являється перед початком пошуку;

- пошук працює з урахуванням морфології мови, що використовується;

- при індексації враховуються власні імена. Якщо в запиті слово написано рядковими буквами, то пошук буде проведений без урахування великих і малих літер (без збігу регістру). Якщо перша літера у слові велика, знайдуться лише ті документи, де це слово написано з великої літери;

- існує пошук у зонах (заголовках, посиланнях, анотаціях) і за атрибутами (датами, посиланнями, іменами);

- звертайтеся до пошукової машини звичайною для людини мовою;

- важливою особливістю мови запитів є можливість зазначати відстані між словами в запиті;

- якість пошуку забезпечується тонким алгоритмом розрахунку релевантності. Результатом пошуку є список документів, упорядкованих за релевантністю, що враховує не тільки кількість знайденого, але і контрастність слів (частотні характеристики) і відстань між словами. Усередині документа виділені (підсвічуються) слова, що беруть участь у запиті. З кожного такого слова можна перейти на наступне і на попереднє. Можна сортувати результат пошуку і за часом появи (оновлення) сторінок. Список документів розбитий на сторінки по 10 елементів, і перехід до наступної сторінки здійснюється натисненням посилання з номером потрібної сторінки або посиланням «Далі».

Результатом такої роботи повинно бути складання списку джерел, що будуть використовуватися при написанні курсової роботи, його систематизація та упорядкування. Цей список у процесі роботи може доповнюватися та уточнюватися.

Визначення об'єкта, предмета та мети дослідження, складання плану роботи

Цей етап виконання курсової роботи має на меті з'ясування та встановлення кола питань, які повинні бути в ній розглянуті. Для цього студент повинен опрацювати основні теоретичні джерела з теми курсової роботи, проконсультуватися з керівником і сформулювати конкретні питання, які, на його думку, повинні становити основний зміст курсової роботи.

При з'ясуванні об'єкта, предмета і мети дослідження необхідно зважати на те, що між ними і темою курсової роботи є системні логічні зв'язки. Об'єктом дослідження є вся сукупність відношень різних аспектів теорії і практики науки, яка слугує джерелом необхідної для дослідника інформації. Правильне, науково обґрунтоване визначення об'єкта дослідження – це не формальна, а суттєва, змістовна наукова акція, зорієнтована на виявлення місця і значення предмета дослідження в більш цілісному і широкому понятті дослідження. Треба знати, що об'єкт дослідження – це частина об'єктивної реальності, яка на даному етапі стає предметом практичної і теоретичної діяльності людини як соціальної істоти (суб'єкта). Предмет дослідження – це тільки ті суттєві зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в даній роботі, є головними, визначальними для конкретного дослідження. Предмет дослідження є таким його елементом, який містить сукупність властивостей і відношень об'єкта, опосередкованих людиною (суб'єктом) у процесі дослідження з певною метою в конкретних умовах. Предмет дослідження є вужчим, ніж об'єкт.

Таким чином, предмет відрізняється від об'єкта дослідження характером і специфікою підходів до вивчення цих феноменів. Об'єкт досліджується або як сукупна системна властивість цілісного явища, яка визначає характер функціонування зв'язків між її елементами (частинами), або як така властивість, яка є результатом дії зв'язків між її елементами (частинами). Відповідно закономірності функціонування зв'язків між елементами (частинами) цілісного явища є предметом дослідження.

Правильне визначення мети роботи дасть можливість студенту виокремити в ній основний напрям дослідження, упорядкувати пошук і аналіз матеріалу, підвищити якість роботи, уникнути загальних міркувань.

Мета курсової роботи повинна бути тісно пов'язана з назвою її теми.

На основі сформульованої мети студент повинен визначити основні завдання, які необхідно вирішувати у процесі виконання роботи. Завдання повинні конкретизувати основну мету роботи.

Отже, наявність поставленої мети дослідження дозволяє визначити завдання дослідження, які можуть містити такі складові:

- вирішення певних теоретичних питань, які входять до загальної проблеми дослідження (наприклад, визначення сутності понять, явищ, процесів, подальше їх вдосконалення, вивчення ознак, рівнів функціонування, критеріїв ефективності, принципів та умов застосування тощо);

- всебічне (за необхідності й експериментальне) вивчення практики вирішення цієї проблеми, виявлення її типового стану, недоліків і труднощів, їх причин, типових особливостей передового досвіду; таке вивчення дає змогу уточнити, перевірити дані, опубліковані у спеціальних неперіодичних і періодичних виданнях, підняти їх на рівень наукових фактів, обґрунтованих у процесі спеціального дослідження;

- обґрунтування необхідної системи заходів щодо вирішення цієї проблеми;

- розроблення методичних рекомендацій та пропозицій щодо використання результатів дослідження у практиці роботи відповідних установ (організацій).

Наявність плану курсової роботи дозволяє висвітлити в ній тільки ті питання, які стосуються теми, забезпечити чіткість і послідовність у викладенні матеріалу, уникнути повторів, науково організувати самостійну роботу, певною мірою зекономити час.

Складання плану не повинно відбуватися механічно. Для чіткого визначення кола питань, які необхідно розглянути, кожний розділ плану можна розділити на дрібніші підрозділи. При цьому необхідно пам'ятати, що занадто перевантажувати план роботи багатьма питаннями недоцільно. Перша ознака неправильно складеного плану – повторення одним із питань назви теми. Кожне окреме питання повинне розкривати тільки її частину.

Після складання плану роботи необхідно узгодити його з науковим керівником. Без такого погодження розпочинати розкриття теми не рекомендується, оскільки невдало складений план може звести нанівець усю подальшу роботу.

Отже, *результатом* цього етапу повинен бути складений у встановленій формі і погоджений із керівником план курсової роботи.

Збір та опрацювання матеріалів, необхідних для написання курсової роботи

Як правило, така робота проводиться студентом у вільний від навчання час і передбачає дослідження кола основних питань, що внесені до пунктів плану курсової роботи. Тому зміст її залежить від характеру тих питань, які повинні бути розглянуті в курсовій роботі. Вивчення літератури необхідно починати з праць, де проблема відображається в цілому, а потім перейти до більш спеціалізованих досліджень. Починати ознайомлення з виданням потрібно з титульного аркуша, з'ясувавши, де, ким, коли воно було видане. Необхідно переглянути зміст, який розкриває структуру видання, наповнення його розділів, звернутися до передмови, де розкрито призначення видання, завдання, поставлені в ньому автором. Читаючи видання, необхідно уважно стежити за авторською думкою, вміти відрізнити головні положення від доведень та ілюстративного матеріалу. Часто статті з наукових збірок складні для сприйняття, тому необхідно читати їх кілька разів, намагаючись виділити головну ідею та аргументи, якими автор її доводить. З'ясовуючи це, необхідно виписати всі необхідні цитати, цифри, факти,

умови, аргументи, якими оперує автор, доводячи основну ідею статті. Опрацьовуючи матеріали, необхідно постійно пам'ятати тему, мету та завдання курсової роботи, щоб виписувати тільки те, що стосується теми дослідження. Залежно від теми дослідження, поставленої мети та конкретних завдань, а також специфіки та значущості даного джерела вибирають той чи інший вид запису. Найбільш поширеними серед них є:

1) складання логічного плану, тобто послідовний перелік питань, які розглядаються в науковій роботі. Часом до нього додають пояснення та приклади;

2) анотація наукової роботи – короткий опис змісту книги чи статті, який часто поєднує у собі й оцінку твору;

3) виписування цитат для підтвердження тієї чи іншої думки автора. Цитувати потрібно найбільш важливе, суттєве, за можливості завершеними думками, кожену цитату необхідно брати в лапки і після неї у квадратних дужках зазначити використане джерело (номер роботи зі списку підібраної літератури і сторінку, відокремивши їх так: [3, с. 107], [8, с. 15-16];

4) складання тез, тобто сформулювати основні положення, твердження, які послідовно, коротко, часто в категоричній формі передають основний зміст роботи без пояснень та доказів. Кожна теза самостійна, плавного переходу між ними може і не бути;

5) поширеною формою запису є конспект. Це стисле, логічно пов'язане викладення всього змісту книги чи статті. Конспектування об'єднує в собі різні види запису: тези, що становлять його основу поряд із передачею роздумів автора, повинні бути використані як цитати. На окремі частини роботи може бути складений логічний план. Конспекти бувають різні: тематичні, систематичні, прості або складні, короткі або розширені, можуть бути доповнені різними таблицями, схемами, рисунками, прикладами, поясненнями тощо.

Залежно від поставлених завдань роботи та значущості джерела використовують той чи інший вид запису або ж їх комплекс.

Використання різних видів запису дасть можливість глибоко й об'єктивно проаналізувати сутність досліджуваної проблеми, оцінити теоретичне і практичне значення цієї роботи, зробити відповідні висновки щодо глибини, широти розроблення досліджуваної проблеми. І все це необхідно відобразити в роботі.

Проаналізований та систематизований матеріал викладається відповідно до змісту у вигляді окремих розділів і підрозділів. Чим ширшим і різноманітнішим буде коло джерел, якими студент користувався, тим вищими є теоретична і практична цінність його дослідження. Автор роботи повинен проаналізувати чинні нормативні джерела, за необхідності порівняти їх із тими, що вже втратили чинність, а також розглянути історичний аспект досліджуваного питання. Крім того, здійснюються вивчення та аналіз теоретичного матеріалу з обраної теми.

Якщо розгляд зазначених питань передбачає використання матеріалів юридичної практики, основне завдання студента – зібрати та проаналізувати такі матеріали.

Результатом проведеної на цьому етапі роботи повинен бути зібраний і опрацьований студентом практичний та інший матеріал для безпосереднього написання курсової роботи.

Проведення емпіричного дослідження

Важливим змістовним елементом курсової роботи для студентів, які навчаються за спеціальністю «Правознавство», є емпірична частина основного змісту роботи. У ній повинні бути охарактеризовані конкретні дослідницькі процедури (анкетування, інтерв'ю, спостереження, вивчення документів та ін.), здійснено короткий аналіз вибірки, описаний досвід та особливості застосування методів, представлені отримані результати. На окрему увагу заслуговує статистична обробка – це не лише технічний засіб аналізу даних, але і по-справжньому творчий етап дослідження, у ході якого на основі застосування методів математичної статистики здійснюється інтерпретація отриманих результатів, а отже, проявляються самостійність та науково-пошукові й аналітичні здібності студента. Аналіз

виконаних студентами курсових робіт за попередні часи свідчить, що у більшості робіт відсутні саме емпіричні дослідження.

Отже, окремим розділом (підрозділом) у курсовій роботі можуть представлятися результати емпіричного дослідження, їх обговорення та тлумачення. Вибір та застосування наукових методів, пов'язаних не зі збором матеріалу, а із його поясненням та різнобічним осмисленням, у кожному конкретному випадку залежить від характеру та типу курсової роботи.

Написання курсової роботи

Готуючись до викладення тексту курсової роботи, доцільно ще раз уважно прочитати її назву, що містить проблему, яка повинна бути розкрита. Проаналізований та систематизований матеріал викладається відповідно до змісту у вигляді окремих розділів і підрозділів. Кожний розділ (глава) висвітлює самостійне питання, а підрозділ – окрему частину цього питання. Починаючи працювати над розділом, доцільно відмітити його головну ідею, а також перерахувати питання, які планується висвітлити у кожному із підрозділів. Тези необхідно підтверджувати фактами, думками різних авторів, результатами анкетування та експерименту, аналізом конкретного практичного досвіду.

Відповідно до розробленого і погодженого з керівником плану студент висвітлює кожне із передбачених у ньому питань. При цьому він, як правило:

- 1) наводить і розглядає різні погляди щодо спірних проблем окремими науковцями та практичними працівниками;
- 2) визначає свою позицію щодо спірних проблем, підтримуючи одну чи декілька висловлених точок зору або формулюючи свою власну точку зору з відповідних аргументів;
- 3) аналізує відповідні положення нормативних актів чи інших першоджерел;
- 4) використовує матеріали юридичної, соціальної практики, інші матеріали ілюстративного характеру (статистичні дані, узагальнення, витяги з архівних документів тощо);

5) підтримує чи вносить пропозиції щодо вдосконалення законодавства та поліпшення практики його застосування; формулює інші пропозиції теоретичного чи практичного характеру.

Потрібно уникати безсистемного викладення фактів без достатнього їх осмислення та узагальнення. Думки мають бути пов'язані між собою логічно, увесь текст підпорядкований одній головній ідеї. Один висновок не повинен суперечити іншому, а підкріплювати його. Якщо висновки не будуть пов'язані між собою, текст втратить свою єдність. Одне доведення повинне впливати з іншого.

Курсова робота має відповідати такими вимогам:

- чіткість побудови;
- логічна послідовність (викладення одного питання повинно логічно пов'язуватися з викладенням наступного питання);
- аргументація висновків із кожного питання плану;
- точність у визначеннях та класифікаціях (для цього доцільно згадати правила логіки стосовно визначень та класифікацій);
- конкретність у викладенні результатів роботи;
- доведеність висновків по роботі в цілому.

Роботу над чорновим рукописом варто розпочати із komponування основної частини, потім написати висновки і, в останню чергу, вступ.

Найголовніше на цьому етапі – це зафіксувати основні думки, систему доказів, не втрачаючи логіки викладу.

Готовий чорновий варіант відкладіть на декілька днів, після чого ще раз критично перевірте його. Цей відкоригований варіант покажіть науковому керівнику.

Урахування зауважень наукового керівника та остаточне оформлення курсової роботи

Студент повинен врахувати сформульовані науковим керівником курсової роботи конкретні зауваження. Залежно від характеру та змісту зауважень він виправляє змістовні,

стилістичні та орфографічні помилки, доповнює курсову роботу новими положеннями, у разі необхідності використовує додаткові матеріали правозастосовної практики, уточнює чи змінює свою позицію щодо спірних проблем тощо. Отже, на даному етапі потрібно зосередитися на літературному оформленні роботи:

- скоротити другорядний матеріал;
- поліпшити композицію курсової роботи;
- перевірити обґрунтованість висновків;
- відстежити логіку викладу, виключити повтори;
- визначити доцільність таблиць та рисунків.

Особливу увагу необхідно звернути на стиль роботи, який конкретизується вмінням точно й обґрунтовано висловлювати свої думки мовою науки, умінням розкривати на конкретних прикладах єдність теорії та практики, наявність у роботі понятійного апарату, висновку з кожного питання.

У нарисах «Про чудову мову наукової роботи» відомий вчений-гуманітарій Д. С. Лихачев виділив 11 вимог-орієнтирів для дослідника-початківця (яким, без сумніву, є студент, що виконує курсову роботу):

- вимога до мови наукової роботи різко відрізняється від вимог до мови художньої літератури;
- метафори та різні образи в мові наукової роботи допустимі тільки у випадках необхідності поставити логічний акцент на якусь думку. У науковій роботі образність – тільки педагогічний прийом привертання уваги читача до основної думки роботи;
- добра мова наукової роботи не помічається читачем. Читач повинен помічати тільки думку, але не мову, якою думка виражена;
- головна перевага наукової мови – зрозумілість;
- інша перевага наукової мови – легкість, стислість, свобода переходів від речення до речення, простота;

- підрядних речень повинно бути мало. Фрази повинні бути короткими, перехід від однієї фрази до іншої логічно природним, «непомітним»;
- кожна написану фразу необхідно перевіряти на слух, перечитувати написане вголос для себе;
- необхідно менше вживати займенників, що примушують думати: до чого вони відносяться, що вони «замінили»;
- не треба боятися повторень, механічно від них позбавлятися. Те чи інше поняття повинне подаватися одним словом (слово в науковій мові завжди термін). Уникайте лише тих повторів, що йдуть від бідності мови;
- уникайте «слів-паразитів», сміттєвих слів, що нічого не додають до думки;
- звертайте увагу на «зрозумілість» слів.

Технічне оформлення курсової роботи

Письмову роботу друкують на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210х297мм) чи форматів у межах від 203х288 до 210х297 мм, через 1,5 міжрядкових інтервали до тридцяти рядків на сторінці. У деяких випадках (як виняток) за дозволом декана можна подавати курсову роботу, підготовлену рукописним способом.

Обсяг курсової роботи, як правило, становить 25–35 друкованих сторінок (без додатків). Список використаних джерел повинен містити не менше 20 джерел.

Текст курсової роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – не менше 30 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє та нижнє – не менше 20 мм. Текст повинен бути набраний шрифтом Times New Roman, 14 кеглем.

У разі помилки, описок і графічних неточностей, які виявилися в процесі написання, необхідно замінити сторінки. Іноді (як виняток) допускається зафарбування помилки білою фарбою і нанесення на тому самому місці або між рядками виправленого тексту.

Заголовки структурних частин письмової роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами, обираючи команду «по центру». Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу (крапка у кінці заголовка не ставиться).

Кожний розділ курсової роботи потрібно починати з нової сторінки. Нумерація сторінок, розділів, підрозділів здійснюється арабськими цифрами без знака «№». Першою сторінкою письмової роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок, але номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ» арабськими цифрами, потім друкують заголовок розділу. Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. У кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому самому рядку йде заголовок підрозділу.

Текст може доповнюватися ілюстративним матеріалом у вигляді графіків, діаграм, схем тощо. Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти, діаграми) і таблиці необхідно розміщувати безпосередньо за текстом, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Якщо ілюстрації і таблиці розміщені на окремих сторінках, ці сторінки нумерують за загальною нумерацією сторінок. Таблицю чи ілюстрацію на аркуші формату, більшого за А4, рахують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або в додатках.

Зміст ілюстрацій повинен допомагати кращому розкриттю теми, наочно ілюструвати думки автора, і тому в тексті на кожен з них має бути посилання з коментарем.

Підпис під ілюстрацією, як правило, має такі основні елементи:

- найменування графічного сюжету, що позначається скороченим словом «рис.»;

- порядковий номер ілюстрації, який зазначається без знака номера арабськими цифрами;
- тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із якомога стислішою характеристикою зображеного;
- експлікацію – пояснення деталей сюжету, позначених на ілюстрації цифрами, тощо.

Нумераційний заголовок розміщують під графіком (схемою) поряд із тематичним заголовком.

Тематичний заголовок ілюстрації розміщують після нумераційного. За необхідності далі наводять пояснювальні дані (експлікацію).

Недоцільно оформлювати посилання на ілюстрації як самостійні фрази, в яких лише повторюється те, що міститься в підписі.

Цифровий матеріал, як правило, оформляється у вигляді таблиць. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею посередині рядка. Назву та слово «таблиця» починають із великої літери. Назву таблиці друкують жирним шрифтом.

Заголовки граф (колонок) таблиці починаються з великих літер, підзаголовки, якщо вони становлять одне речення із заголовком – з малих, а якщо вони є самостійними – із великих. Заголовок кожної граfi має бути за можливості коротким.

У таблицях необхідно обов'язково зазначати одиницю вимірювання. Якщо всі показники таблиці мають однакову одиницю вимірювання, її наводять у заголовку. Одиниці вимірювання повинні наводитися відповідно до стандартів. Числові величини в таблиці повинні мати однакову кількість десяткових знаків.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступну сторінку. При перенесенні частини таблиці на наступну сторінку назву розміщують тільки над першою частиною таблиці, а заголовки граф повторюють над кожною наступною частиною.

Посилання у тексті на таблиці пишуть скорочено, наприклад: «у табл. 1.2». У повторних посиланнях на таблиці та

ілюстрації треба вживати скорочене слово «див.»: наприклад, «див. табл. 1.2».

Для підтвердження власних аргументів посилання на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору необхідно наводити цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Загальні вимоги щодо цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, у кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладенні думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, необхідно бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело).

Після такої роботи за погодженням із науковим керівником студент може передати йому для ознайомлення другий (повторний) варіант своєї курсової роботи або лише ті її частини (фрагменти), до яких були зроблені найбільш істотні зауваження.

Результатом цієї роботи повинен бути остаточний варіант курсової роботи, погоджений із науковим керівником і

оформлений відповідно до встановлених вимог. Він подається на кафедру і реєструється в журналі.

СТРУКТУРА КУРСОВОЇ РОБОТИ

За структурою курсова робота складається із:

- титульного аркуша;
- рецензії;
- змісту;
- вступу;
- основної частини;
- висновків;
- списку використаних джерел;
- додатків (за необхідності).

1. Титульний аркуш курсової роботи повинен містити (додаток А):

а) найменування вищого навчального закладу та органу, якому він підпорядковується, факультету, а також кафедри, на якій виконана курсова робота;

б) найменування навчальної дисципліни, з якої виконується курсова робота;

в) тему курсової роботи;

г) прізвище, ім'я, по батькові студента, номер навчальної групи;

г) науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника;

д) місто і рік виконання.

2. Рецензія (додатки Б, В) (нім. *rezension*, лат. *Recensio*, англ. *Review* – огляд, оцінка) – це критичний відгук на наукову роботу, що містить зауваження і пропозиції.

3. Зміст курсової роботи (додаток Г) – це план курсової роботи, згідно з яким вона виконується, що містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів,

підрозділів, які мають заголовок, зокрема, вступу, загальних висновків, списку використаних джерел.

4. Вступна частина (додаток Д) курсової роботи повинна віддзеркалювати теоретичну роботу автора. У вступі курсової роботи розкривається актуальність теми дослідження, мета і завдання курсової роботи, визначається її об'єкт і предмет, методи дослідження та ступінь її наукового розроблення

Розглянемо більш детально компоненти вступу:

– актуальність теми (актуальність у перекладі з латинської означає важливість, практичну значущість проблеми), яка розкривається шляхом аналізу та порівняння з відомими дослідженнями обраної проблеми, визначення необхідності та доцільності дослідження для розвитку відповідної галузі;

– мета і завдання курсової роботи – залежно від того, наскільки зрозуміло і точно сформульовано мету та завдання курсової роботи, настільки вдалим буде її план, організація виконання, стиль викладення. Правильне визначення мети і завдань курсової роботи дасть можливість студенту визначити зміст курсової роботи, упорядкувати пошук аналізу матеріалу, підвищити якість роботи, уникнути загальних міркувань. Мета курсової роботи повинна бути тісно пов'язана із назвою її теми. На основі сформульованої мети студент повинен визначити основні завдання, які необхідно вирішити у процесі виконання курсової роботи. Завдання повинні конкретизувати основну мету роботи;

– визначення об'єкта і предмета курсової роботи (додаток Е). Об'єкт – це загальний образ явища процесу, що вивчається (наприклад, нормативно-правові акти, економічна політика, соціальна робота і т. д.), предмет дослідження – це частина об'єкта, що досліджується;

– вибір методів проведення дослідження (додаток Ж). У вступі визначають методи дослідження (способи), які використовувалися під час написання курсової роботи.

Метод – це спосіб досягнення поставленої мети. Метод об'єднує суб'єктивні й об'єктивні аспекти пізнання. Дамо

коротку характеристику основних загальнонаукових методів пізнання.

Спостереження – це метод безпосереднього вивчення предметів і явищ шляхом реєстрації подій, явищ, ситуацій, фактів тощо за місцем їх безпосереднього виникнення.

Порівняння – це метод виявлення відмінностей між об'єктами знаходження в них спільного за допомогою органів чуття чи спеціальних пристроїв.

Підрахунок – це метод знаходження числа, що визначає кількісне співвідношення однотипних об'єктів або їх параметрів, які характеризують ті чи інші властивості.

Експеримент – це метод науково-дослідницької діяльності, в результаті якої перевіряється істинність гіпотез або виявляються закономірності об'єктивного світу. Під час експерименту дослідник втручається в процес, який він вивчає, з метою пізнання. При цьому одні умови досліду ізолюються, інші виключаються, а деякі підсилюються або послаблюються.

Узагальнення – це метод визначення загального поняття, в якому відображається головне або основне, що характеризує об'єкти певного класу. За допомогою методу узагальнення утворюються нові наукові поняття, формулювання законів і теорій тощо.

Абстрагування – це метод відвертання уваги в думках від несуттєвих властивостей, зв'язків, відношень предметів і виділення декількох сторін, що цікавлять дослідника. Абстрагування, як правило, здійснюється в два етапи. На першому етапі визначаються несуттєві властивості, зв'язки тощо, на другому – досліджуваний об'єкт замінюють на інший, більш простий, тобто спрощену модель, яка зберігає головне у складному.

Аксиоматичний метод – це метод побудови наукової теорії, при якому деякі твердження (аксіоми) застосовуються без доведень і тоді використовуються для отримання решти знань (за певними логічними правилами).

Аналіз – це метод пізнання, при якому предмет дослідження (об’єкт, властивості тощо) розкладається на окремі складові частини.

Синтез – це метод поєднання окремих сторін предмета дослідження в єдине ціле.

Аналогія – це один із методів наукового пізнання, за допомогою якого одержують знання про предмети і явища на основі їх подібності з іншими.

Гіпотетичний метод пізнання передбачає розроблення наукової гіпотези на основі вивчення суті досліджуваного явища за допомогою вище описаних способів пізнання. Потім формулюються гіпотези, складається схема алгоритму (моделі), здійснюються її вивчення, аналіз і розроблення теоретичних положень.

У курсових роботах можна використати історичний метод пізнання. Цей метод передбачає дослідження виникнення, формування і розвитку об’єктів у хронологічній послідовності, у результаті чого дослідник одержує додаткове знання про процес, який вивчає.

Доречним у курсових роботах буде використання холістичного методу пізнання, який передбачає застосування дуалістичної стратегії формування і трансформації системної цілісності.

Крім методів, можна визначити рівні, засоби, правила і прийоми, які застосовувалися дослідником.

У вступі бажано зазначати також ступінь наукового розроблення проблеми.

Остаточне редагування вступної частини роботи доцільно виконувати на завершальній стадії виконання, коли проблема, що досліджується, постає перед автором у повному обсязі.

5. Основна частина курсової роботи (додаток И). Матеріал основної частини курсової роботи студент повинен викладати послідовно, логічно, взаємозв’язувати окремі його розділи, повністю розкриваючи тему роботи. Для цього необхідно приділити увагу сучасним теоретичним і методичним розробкам, розглянути і творчо осмислити відповідну наукову

літературу та періодичні видання, визначити своє ставлення до дискусійних питань теми курсової роботи. На основі аналізу емпіричних або звітних даних, особистих вражень та узагальнень потрібно зробити необхідні висновки, висвітлити досягнуті успіхи, зазначити існуючі недоліки, а також висловити пропозиції щодо можливостей подальшого покращання діяльності об'єкта курсової роботи.

У розділах основної частини подається:

- огляд літератури за темою: окреслюються основні етапи розвитку наукової думки за проблемою курсової роботи, висвітлюються нормативні, наукові та навчальні джерела, визначаються невирішені питання.

Під час роботи над курсовою роботою необхідно звернути увагу і на таке питання, як розбивка тексту на абзаци. Кожен абзац повинен містити в собі певну думку, виражену однією чи кількома фразами або реченнями. Під час написання курсової роботи повинні даватися посилання на джерела, матеріали або окремі результати з яких наводяться у роботі. Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися необхідно на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише у тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання.

6. Висновки з курсової роботи (додаток К). У висновках курсової роботи описуються найбільш важливі теоретичні та практичні результати курсової роботи, зокрема формулювання проблеми (задачі), методи її дослідження, значення для науки і практики, рекомендації щодо наукового та практичного використання результатів для вдосконалення практичної діяльності, обґрунтування їх достовірності тощо .

7. Список використаних джерел та оформлення посилань (додаток Л). Використовуючи у курсовій роботі нормативні чи практичні матеріали, теоретичні положення інших авторів, студент повинен посилатися на відповідні джерела.

Категорично не допускаються так звані «запозичення», коли матеріали чи положення видаються за власний доробок студента. Не можна також допускати суцільного цитування відповідних джерел чи іншого їх надмірного використання.

Список використаних джерел свідчить про сутність обізнаності студента з теми курсової роботи. До списку не включаються ті джерела, на які немає посилань у тексті і які фактично не були використані студентом.

Список використаних джерел розміщується у порядку згадування джерел у тексті за їх наскрізною нумерацією. Посилання наводять одразу після закінчення цитати в квадратних дужках, де зазначають порядковий номер джерела у списку використаної літератури, що подається або в алфавітному порядку, або у міру посилань, та відповідні сторінки джерела (наприклад: [5, с.18], що означає п'яте джерело зі списку використаних джерел, текст посилання знаходиться на вісімнадцятій сторінці, або [8, с.28–30], що означає восьме джерело зі списку використаних джерел, текст посилання знаходиться з двадцять восьмої по тридцяту сторінку). У випадках використання нормативних актів для посилання використовується лише номер відповідного джерела зі списку використаних джерел (наприклад [10], що означає десяте джерело зі списку використаних джерел. Якщо сторінки не зазначені, то це один із нормативних актів; або [15; 17; 22] – це означає, що використано три нормативних акти, які у списку використаних джерел зазначаються під номерами п'ятнадцять, сімнадцять, двадцять два).

До списку використаних джерел рекомендується включати основну та спеціальну літературу з теми, яка досліджується і на яку в роботі є посилання та виноски. Розміщувати матеріали у списку використаних джерел рекомендується в такій послідовності:

- нормативні матеріали;
- спеціальна література;
- практичні матеріали.

1. Нормативні матеріали. Під цим найменуванням подається перелік правових актів, що використані в курсовій роботі. Порядок розміщення нормативних актів залежить від їх юридичної сили. Найвищу юридичну силу має Конституція України. Вона відкриває перелік, потім ідуть міжнародні правові акти. Далі зазначаються використані закони, у тому числі кодекси, Укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, відомчі нормативні акти із зазначенням офіційного джерела, в якому вони опубліковані. Наприклад:

1. Конституція України: прийнята на V сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // Відомості. Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України: затв. Законом УРСР від 10.12.1971 р., №322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – №50. – Ст. 375.
3. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 р., № 1045-XIV // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 45. – Ст. 397.
4. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 03.03.1998 р., № 137/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 34. – Ст. 227.
5. Про Положення про Державну інспекцію України з питань праці: Указ Президента України від 06.04.2011 р.
6. № 386/2011 // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 29 (26.04.2011). – Ст. 1224.
7. Положення про порядок повідомної реєстрації галузевих і регіональних угод, колективних договорів: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.1994 р. № 225 // Збірник постанов України. – 1994. – № 8. – Ст. 193.

2. Спеціальна література. Найбільш доцільним є алфавітний спосіб розміщення літературних джерел, коли прізвища авторів і

назв (якщо автор не зазначений) розміщуються за алфавітом. До цього списку включаються підручники, посібники, монографії, збірники наукових праць, їх складові частини, статті, тези доповідей, дисертації, автореферати дисертацій тощо. Наприклад:

1. Венедиктов В. С. Трудовое право Украины: учебное пособие / В.С. Венедиктов. – Х. : КОНСУМ, 2004. – 304 с.
2. Грузінова Л. П. Трудове право України: навч. посібн. / Л. П. Грузінова, В. Г. Короткін. – К. : МАУП, 2003. – 152 с.
3. Лазор В. В. Поняття трудових спорів, конфліктів та їх позовний і непозовний характер / В. В. Лазор // Право України. – 2002. – № 2. – С. 90 – 94.
4. Кузниченко О. В. Трудові конфлікти: шляхи їх вирішення / О.В. Кузниченко // Право і безпека. – 2002. – № 2. – С. 76 – 80.
5. Прокопенко В. І. Трудове право України підручник / В. І. Прокопенко. – Х. : Консум, 2000. – 451 с.
6. Трудове право України / За ред. П.Д Пилипенко – К. : Ін Юре, 2003. – 536 с.
7. Трудове право України: підручник / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, З.Я. Козак та ін., за ред. П.Д. Пилипенка. – 3-є вид., перероб. і допов. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – 536 с.
8. Чанышева Г. И. Трудовое право Украины: учебник / Г. И. Чанышева, Н. Б. Болотина. – Х. : Одиссей, 2002. – 512 с.
9. Щербина В. І. Трудове право України: підручник / В. І. Щербина; за ред. В. С. Венедиктова. – К. : Істина, 2008. – 384 с.
10. Щербина В. Проблемы защиты трудовых прав граждан / В. Щербина // Бизнес Информ. – 1998. – № 5. – С. 21.

3. Практичні матеріали. Зазначається джерело запозичення практичних матеріалів. Наприклад:

1. Архів Деснянського районного суду м. Чернігова. 2005. Справа №2-179 щодо виплати заборгованості із заробітної плати Івановій А. А.

2. Центральний державний історичний архів України (м. Київ). – Ф.133. – Оп.1. – Арк. 2.

Бібліографічний опис здійснюють за вимогами

ВАК України (Бюлетень ВАК України. – 2009. – № 5. – С. 26–30).

Бібліографічний опис роблять мовою документа. З метою компактності бібліографічного опису при його складанні слова і словосполучення скорочують, окрім назви документа.

8. Додатки. У додатках розміщують допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття курсової роботи: статистичні дані, результати аналізу юридичних справ, проекти нормативно-правових актів, опис приватних методик та результатів соціологічного, економічного, психологічного дослідження.

КЕРІВНИЦТВО КУРСОВОЮ РОБОТОЮ

Основними формами керівництва курсовою роботою є:

- попередні консультації;
- погодження плану курсової роботи і визначення індивідуального завдання;
- поточні консультації;
- перевірка курсової роботи;
- написання відгуку на курсову роботу;
- консультація щодо захисту курсової роботи.

Попередні консультації

Попередні консультації, зокрема, включають:

- загальну консультацію із поясненням основних вимог до курсової роботи (форма виконання, обсяг, терміни написання, особливості змісту окремих розділів тощо);
- поради щодо бібліографії (необхідний обсяг нормативного матеріалу, основні монографічні роботи з теми,

останні публікації в періодиці, зарубіжні джерела, методика складання списку літератури тощо);

– рекомендації щодо використання у курсовій роботі матеріалів юридичної практики (перш за все неопублікованої) та інших матеріалів ілюстративного характеру.

У результаті попередніх консультацій студент повинен одержати чіткі і конкретні орієнтири того, що являє собою курсова робота і що він повинен зробити на початковому етапі її написання.

Погодження плану курсової роботи і визначення індивідуального завдання

Як правило, ця форма керівництва курсовою роботою передбачає:

– рекомендації студенту щодо опрацювання тих джерел, які необхідні для складання плану курсової роботи;

– ознайомлення з планом курсової роботи, запропонованим студентом;

– оцінка запропонованого плану; якщо потрібно – формулювання зауважень і пропозицій щодо плану та їх обговорення зі студентом.

Як результат, на цьому етапі повинен бути вироблений і узгоджений основний варіант (кілька варіантів) плану курсової роботи, а також, керуючись планом роботи, науковий керівник дає студенту індивідуальне завдання.

Поточні консультації

Поточні консультації проводяться під час звернення студента до наукового керівника і можуть стосуватися:

а) узагальнення юридичної, перш за все правозастосовчої практики та опрацювання інших матеріалів (розроблення анкет, їх заповнення, методика узагальнення, робота з архівними матеріалами тощо);

б) використання практичних матеріалів у курсовій роботі (наведення витягів із процесуальних документів, статистичних

даних, окремих положень із узагальнень правозастосовчої практики тощо);

в) уточнення позиції студента щодо окремих спірних питань, які розглядаються в курсовій роботі;

г) формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства та юридичної практики, інших рекомендацій практичного характеру.

У результаті поточних консультацій студент повинен одержати від керівника конкретну допомогу у вирішенні тих питань, які виникають у нього в процесі створення першого варіанта курсової роботи.

Перевірка курсової роботи

Перевірка курсової роботи починається з перевірки її першого варіанта, підготовленого студентом. За домовленістю між керівником і студентом це може бути поетапна перевірка окремих розділів курсової роботи, що здійснюється у ході її написання, або перевірка першого варіанта курсової роботи в цілому.

Ознайомлюючись із текстом відповідного розділу, керівник формулює конкретні зауваження та інші міркування на полях чи на окремому аркуші. Він дає загальну оцінку всьому розділу, в якій, зокрема, зазначається:

- наскільки поданий варіант відповідає вимогам, встановленим до написання курсової роботи;

- зауваження, які, на думку керівника, обов'язково повинні враховуватися студентом при доопрацюванні;

- зауваження та рекомендації, які бажано врахувати для підвищення рівня якості курсової роботи.

Після доопрацювання студент повторно подає науковому керівнику, як правило, лише ті частини курсової роботи, щодо яких були зауваження та рекомендації. Керівник, якщо потрібно, формулює нові зауваження та рекомендації.

Якщо студент відмовляється враховувати зауваження чи рекомендації наукового керівника, останній попереджає студента про те, які наслідки, на його думку, це матиме – негативний

відгук, зниження оцінки курсової роботи під час її захисту, можливий недопуск до захисту взагалі тощо.

Результатом перевірки науковим керівником одного чи кількох варіантів курсової роботи повинні бути зроблені конкретні висновки щодо відповідності поданого варіанта тим вимогам, які ставляться до курсової роботи у ВНЗ.

Терміни здачі та рецензування курсових робіт

Термін подання підготовленої і належним чином оформленої курсової роботи на кафедру для рецензування визначається з урахуванням навчального плану відповідної форми навчання та особливостей його виконання в поточному навчальному році. Термін подання курсових робіт на відповідну кафедру встановлюється розпорядженням декана факультету. Кафедри приймають курсові роботи на рецензування в межах встановленого терміну і ведуть журнал реєстрації курсових робіт

Прийом курсових робіт кафедрою після встановленого терміну можливий лише за наявності поважних причин затримки та з письмового дозволу декана факультету за попередньою згодою завідувача відповідної кафедри та наукового керівника.

Написання відгуку на курсову роботу

Після подання студентом остаточного варіанта курсової роботи науковий керівник пише офіційний відгук на неї. Відгук наукового керівника, його виступ на захисті курсової роботи є необхідним елементом її творчого та критичного обговорення, гарантом виконання встановлених вимог та об'єктивності оцінки. Зміст такого відгуку залежить від конкретних висновків, які керівник зробив після перевірки остаточного варіанта курсової роботи.

Якщо поданий варіант, на думку наукового керівника, повністю відповідає вимогам, що ставляться до курсової роботи у ВНЗ, керівник у загальній формі відзначає це у відгуку і робить висновок про можливість допуску його до захисту.

Якщо поданий варіант, на думку наукового керівника, в основному відповідає вимогам, що ставляться до курсової роботи

у ВНЗ, він зазначає це у відгуку. Одночасно керівник може навести конкретні недоліки поданого варіанта роботи, а також вказати, які його зауваження не були враховані студентом. У кінці відгуку він робить висновок про можливість допуску поданого варіанта роботи до захисту.

У випадку, коли поданий варіант, на думку наукового керівника, в цілому не відповідає вимогам, що ставляться до курсової роботи у ВНЗ, він відзначає це у відгуку. Одночасно керівник зобов'язаний навести найбільш істотні недоліки поданого варіанта, а також зазначити, які його зауваження не були враховані студентом. У кінці відгуку він робить висновок про неможливість допуску поданого варіанта курсової роботи до захисту.

Відгук наукового керівника роботи пишеться в довільній формі із зазначенням:

- рівня підготовки студента за даною навчальною дисципліною або до наукової діяльності чи виконання професійних функцій за спеціалізацією юридичної діяльності;
- ступеня самостійності під час виконання роботи;
- новизни поставлених наукових, навчальних та практичних питань, оригінальності шляхів їх вирішення;
- вміння використовувати нормативно-правові акти та правозастосовчі рішення, наукову та навчально-методичну літературу;
- ступеня оволодіння методами дослідження;
- повноти і якості розроблення теми;
- логічності, послідовності, аргументованості, літературної грамотності викладання матеріалу;
- відповідності вимогам державного стандарту освіти;
- можливості практичного застосування висновків, рекомендацій роботи;
- висновку про відповідність вимогам та оцінки роботи за чотирибальною системою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Наявність відгуку на курсову роботу є необхідною.

ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Захист курсових робіт здійснюється згідно із графіками, підготовленими кафедрою та затвердженими деканом.

Захист курсової роботи є публічним і здійснюється перед комісією у складі наукового керівника та члена комісії і проходить за певною процедурою. Вона передбачає:

- виступ студента;
- відповіді студента на зауваження членів комісії у відгуку;
- запитання членів комісії до студента і його відповіді;
- оцінка курсової роботи з урахуванням її захисту.

Результати захисту курсової роботи оцінюються за чотирибальною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») (додаток М) відповідно до Критеріїв оцінювання курсової роботи та системи оцінювання знань студентів за кредитно-модульною системою.

Виступ студента

Студент готує тези свого виступу чи повний його текст, як правило, заздалегідь. Термін виступу встановлюється в межах 7-10 хвилин. Текст виступу включає:

- обґрунтування студентом актуальності обраної ним теми курсової роботи;
- визначення об'єкта, предмета та мети дослідження;
- висвітлення найбільш важливих теоретичних і практичних проблем із теми роботи, визначення власної позиції щодо спірних питань;
- конкретні висновки, пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення законодавства, поліпшення юридичної, економічної, соціальної, психологічної практики, подальших наукових досліджень із теми курсової роботи тощо.

Запитання і відповіді

Після виступу студент повинен відповісти на запитання, які можуть бути поставлені йому присутніми. Ставити запитання можуть не тільки члени комісії, а й усі присутні на захисті курсової роботи особи. Запитання повинні стосуватися змісту чи форми курсової роботи, а також окремих положень, сформульованих студентом під час його виступу.

Відповіді на запитання повинні бути короткими, аргументованими і конкретними. Вони повинні показати рівень загальної юридичної грамотності та рівень підготовки студента за обраною темою дослідження.

На всі зауваження, викладені у відгуках та рецензіях, вступак під час захисту роботи, студент зобов'язаний дати вичерпні відповіді. Хід захисту фіксується у протоколі засідання комісії.

Оцінка з курсової роботи

Текст курсової роботи та виступ студента є підставою для попередніх висновків щодо оцінки курсової роботи, сумлінності та самостійності студента в роботі над обраною темою дослідження.

Після захисту курсових робіт комісія фіксує оцінку студента у відповідних документах (додаток Н).

Кращі роботи можуть бути рекомендовані на конкурси і виставки, на конференції, а також до друку у студентських збірниках.

Надалі курсові роботи зберігаються на відповідній кафедрі упродовж одного року. По його закінченні лаборант кафедри складає акт списання курсових робіт та відгуків, який затверджується завідувачем кафедри. Після цього курсові роботи перериваються навпіл і передаються коменданту навчального корпусу для здачі в макулатуру.

Керівництво курсовими роботами студентів юридичного факультету Сумського державного університету здійснюється згідно із «Посадовими обов'язками науково-педагогічних працівників щодо організації керівництва роботою з написання та

захисту курсових робіт із предметів, що передбачені навчальними планами» та з метою надання студентові необхідної допомоги в процесі її написання, а також здійснення контролю за дотриманням тих вимог, що ставляться до курсової роботи у ВНЗ. Консультація щодо захисту курсової роботи проводиться науковим керівником, який пояснює процедуру захисту курсової роботи студентом.

Додаток А
(обов'язковий)
Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Юридичний факультет
Кафедра адміністративного, господарського права та фінансово-
економічної безпеки

П. І. П/б студента (повністю)

Курсова робота

з дисципліни
на тему

_____ курс _____ група

Науковий керівник:
(науковий ступінь, П. І. П/б)

Робота подана
на кафедру
«__»__ 20__р.

Робота допущена
до захисту
_____
Науковий керівник
«__»__ 20__р.

Робота захищена з
оцінкою_____
«__»__ 20__р

Голова комісії:

_____
(П. І. П/б)

Члени комісії:

_____
(П. І. П/б)

_____
(П. І. П/б)

_____
(П. І. П/б)

Суми 20__

Додаток Б
(обов'язковий)
(для заочної форми навчання)
Сумський державний університет
Кафедра _____ (назва кафедри)
Дисципліна _____ (назва дисципліни)

Рецензія

На курсовий проект (роботу) _____
(назва роботи)

Ресстраційний номер роботи _____
студент _____ групи _____

Вимоги до роботи	Відповідність вимогам (позначати необхідне)		
	Достатня відповідність	Часткова відповідність	Невідповідність
1. Відповідність роботи темі			
2. Повнота розкриття теми			
3. Якість оформлення			
3.1. Правильність оформлення			
3.2. Правильність оформлення таблиць та рисунків			
4. Якість роботи			
4.1. Наявність коментарів до основних теоретичних понять теми			
4.2. Наявність висновків з окремих пунктів плану роботи			
Загальний висновок з роботи			
1. Робота зараховується (допускається до захисту)			
2. Робота зараховується із доопрацюванням зауважень рецензії			
3. Робота не зараховується			
Повторний висновок для не зарахованих робіт			
1. Робота зараховується (допускається до захисту)			
2. Робота не зараховується			

Керівник (підпис) _____ (посада П. І. П/б)

Додаток В
(обов'язковий)
(для денної форми навчання)

Рецензія на курсову роботу

З дисципліни _____

На тему _____

П. І. П/б (студента) _____

Група _____ Курс _____

Дата отримання курсової роботи « _____ » _____ 20__ року.

Зміст рецензії

Рецензент

_____
(Дата)

_____
(підпис)

_____
(П. І. П/б)

Додаток Г
(обов'язковий)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ І ПРАВОВА ПРИРОДА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ	5
1.1. Причини виникнення трудових конфліктів під час використання найманої праці	5
1.2. Підстави визнання трудового конфлікту індивідуальним трудовим спором	9
Розділ 2. СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ	14
2.1. Правове регулювання вирішення індивідуальних трудових спорів комісією по трудових спорах	14
2.2. Судовий порядок вирішення індивідуальних трудових спорів	18
Розділ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ПОПЕРЕДЖЕННЯ І ВИРІШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ	22
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	29
ДОДАТКИ	30

Додаток Д
(обов'язковий)

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Конституція України проголошує права й свободи людини найголовнішою цінністю держави. Серед системи основних прав, проголошених Основним Законом країни, одне з провідних місць посідає право кожного на працю. Цінність цього права полягає, насамперед, у тому, що праця виступає своєрідним двигуном економіки, яка значною мірою залежить від рівня розвитку ринку праці. Стан останнього дозволяє судити про стабільність країни, національне благополуччя, ефективність соціально-економічних перетворень. Ринок праці – це ринок попиту робочої сили, особливість якого в тому, що обсяг і рівень виробництва товарів і надання послуг залежать від його розвитку. На ринку праці професійні здібності працівника виступають як товар, а роботодавець як покупець цього товару. Тому обидві сторони зацікавлені одна в одній: всі учасники цього процесу переслідують єдину мету – матеріальну стабільність. Існування багатьох факторів, які негативно впливають на розвиток трудових відносин, тягне за собою виникнення конфліктів між суб'єктами таких відносин. До таких факторів необхідно віднести: а) нестабільність економіки та політичної ситуації в країні; б) низький рівень життя людини; в) недосконалість трудового законодавства України, яке регулює трудові відносини. Більшість трудових спорів (конфліктів) виникає в індивідуальній трудовій сфері між окремим працівником і роботодавцем. За цих обставин зростає значення тих способів, за допомогою яких вирішуються індивідуальні трудові спори.

Реформування законодавства щодо вирішення індивідуальних трудових спорів відбувається занадто повільно й суперечливо. Кодекс законів про працю був прийнятий ще за радянських часів, тому окремі його положення не відповідають сучасним суспільним відносинам у країні. Отже, органи,

уповноважені розглядати індивідуальні трудові спори, у своїй діяльності повинні керуватися нормативно-правовими актами, які не відповідають дійсності й суперечать один одному. Крім того, статус деяких органів із вирішення указаних спорів, не зовсім відповідає сучасному розвитку суспільства, що зумовлює особливу актуальність законодавчого визначення їх статусу в системі юрисдикційних органів, наділених правом розглядати індивідуальні трудові спори. Отже, нормальне функціонування ринку праці потребує вдосконалення законодавства щодо попередження та вирішення трудових спорів.

У сучасній науковій літературі дослідженню проблем вирішення індивідуальних трудових спорів та окремим пов'язаним із ними питанням присвячено багато праць таких вітчизняних науковців, як В. Я. Бурак, М. І. Іншин, В. О. Кабанець, О. В. Кузніченко, Л. І. Лазор, В. В. Лазор, О. В. Лаврінченко, С. В. Лозовой, О. М. Обушенко, Н. А. Плахотіна, Д. Г. Шушпанов, В. І. Щербина та російських науковців – Л. М. Анісімов, А. Л. Анісімов, Ю. П. Белов, С. А. Голощапов, К. М. Гусов, Є. П. Данилов, Л. О. Соколова, В. М. Толкунова. Окремі питання, свого часу, досліджувалися в працях таких радянських вчених, як М. Г. Александров, В. П. Пастухов, О. І. Процевський, О. С. Пашков, В. І. Смолярчук, І. В. Ставцева, О. В. Смирнов та ін. Але питання щодо регулювання порядку вирішення індивідуальних трудових спорів залишається відкритим, оскільки трудове законодавство не встигає за розвитком економічних відносин у країні й потребує подальшого дослідження.

Зазначене підкреслює актуальність обраної теми й необхідність проведення наукових досліджень з проблем правового регулювання вирішення індивідуальних трудових спорів.

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб з урахуванням концептуальних розробок юридичної науки, доктрини трудового права, вимог чинного законодавства та правозастосовної практики розробити нові підходи до правового регулювання вирішення індивідуальних трудових

спорів у сучасних умовах ринкової економіки, напрацювати конкретні наукові пропозиції й практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення відповідного законодавства.

Для її досягнення вирішувалися такі основні завдання:

- розкрити соціальну сутність індивідуального трудового спору;
- встановити правову природу індивідуального трудового спору;
- виявити причини виникнення трудових конфліктів (спорів) між працівником і роботодавцем;
- виділити підстави визнання трудового конфлікту індивідуальним трудовим спором;
- визначити предмет індивідуального трудового спору;
- розробити систему принципів розгляду індивідуальних трудових спорів;
- охарактеризувати порядок розгляду спорів комісіями по трудових спорах;
- вдосконалити порядок розгляду індивідуальних трудових спорів у суді;
- окреслити напрямки подальшого вдосконалення порядку вирішення та попередження індивідуальних трудових спорів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері вирішення індивідуальних трудових спорів.

Предметом дослідження є сукупність правових норм, що регулюють вирішення індивідуальних трудових спорів.

Методи дослідження. Під час написання курсової роботи використовувались загально- та спеціально-наукові методи пізнання. Зокрема, були використані такі методи пізнання: історико-правовий, порівняльно-правовий, соціологічний, системно-структурний, спеціально-юридичний метод аналізу й тлумачення правових норм, формально-логічний та ін. Усі використані методи відповідають меті та завданням дослідження.

Курсова робота складається з вступу, 3 розділів, які містять 4 підрозділи, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг курсової роботи — 32 сторінки.

Додаток Е
(обов'язковий)

ЗРАЗОК ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА ТА ПРЕДМЕТА КУРСОВОЇ РОБОТИ

ТЕМА «РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З ІНІЦІАТИВИ РОБОТОДАВЦЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ВИННИМИ ДІЯМИ ПРАЦІВНИКА»

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації правових норм, що стосуються розірвання трудового договору з підстав, пов'язаних з винними діями працівника.

Предмет дослідження становлять теоретичні та практичні питання правового регулювання розірвання трудового договору з підстав, пов'язаних з винними діями працівника.

ТЕМА «ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКА»

Об'єктом дослідження є суспільні відносини при здійсненні дисциплінарних порушень та застосування заходів дисциплінарної відповідальності до працівників.

Предмет дослідження складають норми трудового права, що регулюють дисциплінарну відповідальність працівників, практика застосування заходів дисциплінарної відповідальності.

ТЕМА «ЛОКАЛЬНІ АКТИ ЯК ДЖЕРЕЛА ТРУДОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ»

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються в процесі розробки, прийняття та подальшого застосування локальних правових актів у сфері праці.

Предметом дослідження є нормативні та договірні акти, що становлять механізм локального регулювання трудових відносин в Україні.

Додаток Ж
(обов'язковий)

ПРИКЛАДИ МЕТОДІВ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метод – це спосіб відображення дійсності та її взаємозв'язків. Метод завжди є об'єктивним і слугує програмою побудови і практичного застосування теорії. Одночасно з цим метод суб'єктивний, оскільки є знаряддям думки дослідника та передбачає його суб'єктивні особливості.

Методи досліджень бувають: *загальні*, що діють у всіх галузях науки і на всіх етапах дослідження; *загальнонаукові*, тобто придатні для всіх наук; *часткові* – для певних наук; *спеціальні* – для однієї специфічної науки.

Такий поділ методів завжди умовний, оскільки в міру розвитку пізнання науковий метод може переходити з однієї категорії в іншу.

Коротка характеристика основних загальнонаукових методів пізнання.

Спостереження – це метод безпосереднього вивчення предметів і явищ за допомогою органів чуття без втручання в процес з боку дослідника.

Є багато видів спостережень залежно від різних чинників.

1. Від ступеня активності спостерігача в досліджуваній ситуації спостереження бувають *включені і невключені*. *Включені* спостереження – це спостереження, при якому дослідник тією чи іншою мірою безпосередньо включений у досліджуваний процес. *Невключене* спостереження – це спостереження, при якому дослідник перебуває поза процесом чи явищем, які вивчає, тобто є зовнішнім спостерігачем.

2. За умовами організації спостереження бувають *польові та лабораторні*. *Польове* спостереження – це спостереження, яке застосовують у реальній життєвій ситуації. *Лабораторне* спостереження – це таке, при якому об'єкт вивчення знаходиться в штучно створених умовах. Його найчастіше

Продовження додатка Ж

застосовують в експериментальних дослідженнях.

3. Залежно від наявності елементів контролю за проведенням спостереження вони бувають *контрольовані та неконтрольовані*. *Контрольоване* спостереження – це таке, при проведенні якого дослідник працює за строго визначеною програмою, його робота контролюється дослідницькою групою. *Неконтрольоване* спостереження – це спостереження, яке проводиться без контролю за діями спостерігача.

4. За ступенем регулярності спостереження бувають *випадкові та систематичні*. При випадковому спостереженні вивченню підлягають раніше не заплановані дії, ситуації, явища. Характерною рисою *систематичних* спостережень є регулярність фіксації дій, ситуацій, процесів протягом певного часу: кожен день, один раз на тиждень, щомісяця і т. д.

5. За характером спостереження бувають: *відкриті, приховані, самоспостереження*. При *відкритих* спостереженнях спостерігач не ховається від об'єктів спостереження. *Приховані* спостереження – це спостереження, коли спостерігач є членом колективу, який вивчає, але про це ніхто не знає. *Самоспостереження* – це коли об'єкт спостереження фіксує особисто ті чи інші аспекти свого самопочуття.

Порівняння – це виявлення відмінностей між об'єктами матеріального світу або знаходження в них спільного за допомогою органів чуття чи спеціальних пристроїв.

Підрахунок – це знаходження числа, що визначає кількісне співвідношення однотипних об'єктів або їх параметрів, які характеризують ті чи інші властивості. Наприклад, визначення кількості заготовок однакових розмірів, числа зубів пилки тощо.

Вимірювання – це фізичний процес визначення числового значення певної величини шляхом порівняння її з еталоном.

Експеримент – це одна зі сфер людської практики, у результаті якої перевіряється істинність гіпотез або виявляються закономірності об'єктивного світу. Під час експерименту

Продовження додатка Ж

дослідник втручається в процес, який він вивчає, з метою пізнання. Експериментальне дослідження об'єкта або явища має певні переваги порівняно зі спостереженням, а саме: дозволяє вивчати явища в «чистому вигляді» за допомогою відкидання побічних факторів; досліджувати окремі властивості об'єкта, а не їх сукупність.

Експеримент виконує 2 основні функції:

1) теоретичну, яка полягає в перевірці наукової гіпотези щодо причинних зв'язків між явищами;

2) практичну, що полягає у досягненні певного ефекту у практично-перетворювальній діяльності.

Експерименти класифікують за різними чинниками:

1) за характером об'єкта та предмета дослідження експерименти бувають реальні та уявні. Реальні експерименти здійснюються за генеральною або вибірковою сукупністю. Уявні експерименти здійснюються шляхом маніпулювання інформацією про реальні об'єкти без втручання у хід подій;

2) за специфікою поставленого завдання розрізняють наукові та прикладні експерименти. Наукові експерименти націлені на одержання нових знань. Прикладні експерименти є елементом управлінської діяльності;

3) за логічною структурою доведення гіпотези розрізняють паралельні та послідовні експерименти. При проведенні паралельного експерименту одночасно задіяні дві групи – контрольна та експериментальна, ідентичні за своїми основними характеристиками. При послідовному експерименті аналізу піддається одна й та сама група. Доведення гіпотези спирається на порівняння стану досліджуваного об'єкта до і після впливу експериментальної змінної;

4) за рівнем вимог до проведення ситуації експерименти поділяють на лабораторні, польові та чисті. Для лабораторних експериментів створюють спеціальні умови. Польовий експеримент проводиться за природних умов, звичайних для діяльності групи. Чистим експеримент називають тоді, коли учасники не знають про його проведення.

Продовження додатка Ж

Узагальнення – визначення загального поняття, в якому відображається головне або основне, що характеризує об'єкти певного класу. Це засіб для утворення нових наукових понять, формулювання законів і теорій.

Абстрагування – це відвернення уваги в думках від несуттєвих властивостей, зв'язків, відношень предметів і виділення декількох сторін, що цікавлять дослідника. Абстрагування, як правило, здійснюється в два етапи. На першому етапі визначаються несуттєві властивості, зв'язки тощо, на другому – досліджуваний об'єкт замінюють на інший, більш простий, тобто на спрощену модель, що зберігає головне у складному.

Розрізняють такі види абстрагування: *ототожнювання* (утворення понять шляхом об'єднання предметів, виділених за своїми властивостями, в особливий клас); *ізолювання* (відокремлення властивостей, невід'ємно пов'язаних із предметами); *конструктивізація* (не береться до уваги невизначеність меж реальних об'єктів); *припущення можливого здійснення*.

Формалізація – відображення об'єкта або явища у знаковій формі певної спеціальної мови (математичної, статистичної тощо) і забезпечення можливості дослідження реальних об'єктів та їх властивостей через формальне дослідження відповідних знаків.

Аксиоматичний метод – спосіб побудови наукової теорії, при якому деякі твердження (аксіоми) беруться без доведень і тоді використовуються для отримання решти знань (за певними логічними правилами). Загальновідомою, наприклад, є аксіома паралельності ліній, яка прийнята в геометрії без доведення.

Аналіз – метод пізнання, при якому предмет дослідження (об'єкт, властивості тощо) розкладається на окремі складові частини. У зв'язку з цим аналіз лежить в основі аналітичного методу досліджень.

Продовження додатка Ж

Синтез – це поєднання окремих сторін предмета дослідження в єдине ціле. Аналіз і синтез взаємозв'язані та уособлюють єдність протилежностей. Розрізняють такі види аналізу і синтезу: *прямий*, або *емпіричний* метод (використовують для виділення окремих частин об'єкта); *елементно-теоретичний* метод (базується на уявленнях про причинно-наслідкові зв'язки різних явищ); *структурно-генетичний* метод (вилучення зі складного явища таких елементів, які створюють вирішальний вплив на решту сторін об'єкта).

Важливими поняттями в теорії пізнання є *індукція* – умовивід від фактів до деякої гіпотези та *дедукція* – умовивід, в якому висновок про деякий елемент множини робиться на основі знань загальних властивостей усієї множини. Найважливіше правило дедукції формулюється так: «Якщо із висловлювання *A* випливає висловлювання *B*, а висловлювання *A* є істинним, то *B* також є істинним».

Одним із методів наукового пізнання є *аналогія*, на допомогу якої одержують знання про предмети і явища на основі їх подібності з іншими. Ступінь ймовірності (достовірності) умовиводу за аналогією залежить від кількості подібних ознак у явищах, що поширюються (чим їх більше, тим більшу ймовірність має умовивід, і вона підвищується, якщо зв'язок одержуваної ознаки з будь-якою іншою ознакою є відомим відносно точно). Аналогія тісно пов'язана з *моделюванням*, або *модельним експериментом*. Якщо звичайний експеримент взаємодіє з об'єктом дослідження, то в моделюванні такої взаємодії немає, тому що експеримент проводиться не власне з об'єктом, а із його заміником.

Гіпотетичний метод пізнання передбачає розроблення наукової гіпотези на основі вивчення суті досліджуваного явища за допомогою вище описаних способів пізнання. Потім формулюються гіпотези, складаються моделі, здійснюються їх вивчення, аналіз і розроблення теоретичних положень.

Продовження додатка Ж

У дослідженнях часто використовують *історичний метод* пізнання. Цей метод передбачає дослідження історичної динаміки.

При гіпотетичному методі пізнання дослідник часто звертається до **ідеалізації** – створення в думках об'єктів, які практично нездійсненні. У результаті ідеалізації реальні об'єкти позбавляються деяких властивостей і наділяються гіпотетичними властивостями.

Під час дослідження окремих систем із різновидними зв'язками, що характеризуються як безперервністю та детермінованістю, так і дискретністю та випадковістю, використовуються **системні методи** (дослідження операцій, теорія масового обслуговування, теорія керування, теорія множин тощо). Зараз такі методи набули широкого застосування завдяки використанню сучасних ЕОМ.

Під час аналізу явищ і процесів у складних системах виникає потреба розгляду більшої кількості факторів (ознак), серед яких важливо вміти виділити за допомогою методу **ранжування** головне і виключити другорядні фактори, які істотно не впливають на досліджуваний об'єкт. Цей метод допускає підсилення основних і послаблення другорядних факторів, тобто розміщення факторів за визначеними правилами в ряд спадної або зростаючої послідовності.

Рівні методів наукових досліджень

Залежно від мети, завдання досліджень і необхідних результатів методи наукового пізнання умовно поділяють на декілька рівнів: емпіричний, експериментально-теоретичний, теоретичний і метатеоретичний.

Методи емпіричного рівня: спостереження, порівняння, рахунок, вимірювання, тести, метод проб і помилок та ін. Методи цієї групи конкретно пов'язані з явищами, що вивчаються, і використовуються на етапі формування наукової гіпотези.

Методи експериментально-теоретичного рівня: експеримент, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання,

Продовження додатка Ж

гіпотетичний, історичний та логічний. Вони допомагають досліднику виявити ті чи інші достовірні факти та об'єктивні прояви під час дослідження процесів. За допомогою цих методів здійснюється накопичення фактів та їх перехресна перевірка. Необхідно зазначити, що факти мають науково-пізнавальну цінність лише в тих випадках, коли вони систематизовані, між ними розкриті не випадкові залежності та визначені причини наслідків. Таким чином, завдання виявлення істини потребує не тільки збору фактів, а й правильного їх теоретичного оброблення. Початкова систематизація фактів та їх аналіз виконуються вже в процесі спостережень, міркувань, експериментів, оскільки ці методи передбачають не тільки чуттєве сприйняття предметів і явищ, але й їх відбір, класифікацію, обдумування сприйнятого матеріалу, його фіксування.

Методи теоретичного рівня: абстрагування, ідеалізація, формалізація, аналіз і синтез, індукція і дедукція, аксіоматика, узагальнення та ін. На теоретичному рівні проводяться логічні дослідження зібраних фактів, розроблення понять, суджень та виконання умовиводів. У процесі цієї роботи співвідносяться попередні наукові уявлення з новими, що виникають. На теоретичному рівні наукове мислення звільняється від емпіричного опису, створюється теоретичне узагальнення. Таким чином, новий теоретичний зміст знань надбудовується над емпіричними знаннями. На теоретичному рівні пізнання науковці використовують логічні методи подібності або відмінності, розробляють нові системи знань або вирішують завдання подальшого узгодження теоретично розроблених систем із накопиченими новими експериментальними результатами.

До методів теоретичного рівня відносять *діалектичний метод і метод системного аналізу.* За допомогою цих методів досліджуються власне теорії й розробляються шляхи їх побудови, вивчається система положень і понять певної теорії, з'ясовуються межі її застосування, способи запровадження

Продовження додатка Ж

нових понять, обґрунтовуються шляхи синтезу декількох теорій. Центральним завданням цього рівня досліджень є пізнання умов формалізації наукових теорій і вироблення формалізованих мов, так званих *метамов*.

Рівні методів наукових досліджень відрізняються: глибиною, повнотою і всебічністю дослідження об'єкта; цілями, методами досягнення та способами вираження знань; ступенем значущості в них чуттєвого та раціонального пізнання.

Отже, на емпіричному рівні здійснюються спостереження за об'єктами, фіксуються факти, проводяться експерименти, виявляються емпіричні співвідношення та закономірні зв'язки між окремими явищами. На теоретичному рівні створюються системи знань, теорії, в яких розкриваються загальні та необхідні зв'язки, формулюються закони в їх системній єдності та цілісності.

На емпіричному рівні вивчення процесів та явищ є поверхневим; встановлюються чуттєво фіксовані зв'язки між явищами без заглиблення в суттєві зв'язки та відношення. На теоретичному рівні досліджень головним завданням розкриття суттєвих причин та зв'язків між явищами. На цьому рівні домінує раціональне пізнання.

Методи обох рівнів органічно взаємозв'язані і взаємообумовлюють один одного у цілісній структурі наукового пізнання. Емпіричне переходить у теоретичне, а те, що спочатку було теоретичним, на більш високому етапі розвитку стає емпірично доступним.

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ І ПРАВОВА ПРИРОДА ІНДИВІДУАЛЬНИХ

1.1. Причини виникнення трудових конфліктів під час використання найманої праці

До причин виникнення трудових конфліктів під час використання найманої праці необхідно, на наш погляд, віднести причини:

- правового (юридичного) характеру;
- економічного характеру;
- соціального характеру;
- організаційно-виробничого характеру.

Причинами правового характеру є: а) неправильне розуміння та тлумачення суб'єктами трудових правовідносин норм трудового законодавства (юридична безграмотність); б) прогалини у трудовому законодавстві; в) відсутність кодифікації та системності трудового законодавства; г) недосконалість порядку захисту трудових прав суб'єктів трудових відносин; д) нечіткі формулювання норм трудового законодавства; е) відставання норм трудового права від розвитку економіки та організації праці.

Причинами економічного характеру є: а) стан економіки держави як національного рівня, так і міжнародного, її нестабільність; б) занадто високі податкові ставки, що діють на Україні; в) фінансові кризи, що є умовою для використання трудових відносин у тіньовій або напівтіньовій економіці; високий рівень корупції; г) недостатнє фінансування бюджетних організацій.

Причинами соціального характеру є: а) соціальна нерівність суб'єктів трудових відносин; б) відставання індивідуальної свідомості від суспільної, відхилення від норм

загальновстановленої моралі; в) небажання сторін рівноправної взаємодії.

До причин організаційно-виробничого характеру треба віднести: а) невміння керівника організувати виробництво, вести господарську (підприємницьку) діяльність; б) створювати гідні умови праці для своїх працівників.

Визначено низку ціноутворюючих термінів, яких до цього часу не було або які визначалися підзаконними актами.

3-поміж таких термінів у Законі, а саме статті 1 терміни вживаються в такому значенні:

1) встановлення ціни – затвердження (фіксація) рівня ціни;

2) гранична ціна – максимально або мінімально допустимий рівень ціни, який може застосовуватися суб'єктом господарювання;

3) декларування зміни ціни та/або реєстрація ціни – інформування суб'єктом господарювання у встановленому порядку органів державного регулювання і контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення про наміри встановлення та застосування ціни, відмінної від поточної;

4) доплата – збільшення ціни товару виробником (постачальником) під час його продажу (реалізації);

5) застосування ціни – продаж (реалізація) товару за встановленою ціною;

6) знижка (знижувальний коефіцієнт) – зменшення ціни товару виробником (постачальником) під час його продажу (реалізації).

1.2. Підстави визнання трудового конфлікту індивідуальним трудовим спором

Індивідуальні трудові спори – це неврегульовані розбіжності (протиріччя) між суб'єктами трудових відносин із приводу застосування або зміни умов праці, порушення конституційних прав працівників і роботодавців, які пов'язані з трудовими правовідносинами, з приводу яких подано заяву до органу, що вповноважений розглядати такі спори.

Продовження додатка И

На підставі визначеного поняття, можна виокремити такі ознаки індивідуального трудового спору:

- особливий склад суб'єктів трудових правовідносин. Характерною ознакою індивідуального трудового спору є те, що спір виникає між працівником і роботодавцем з приводу порушення прав індивідуального характеру, тобто окремого працівника;

- наявність діяння (дії чи бездіяльності), що спричиняє виникнення розбіжностей між суб'єктами трудових правовідносин;

- установлення предмета (характеру) розбіжності, тобто з приводу чого виникає спір, наприклад, з приводу встановлення умов праці або тлумачення нормативних актів;

- спосіб вирішення трудового спору, а саме наявність юрисдикційного органу, який наділений правом вирішувати такі спори.

Підставою визнання трудового конфлікту індивідуальним трудовим спором можна вважати наявність усіх вищевизначених ознак. Якщо хоча б одну з ознак змінити, то ми вже будемо бачити виникнення іншого виду трудових спорів. Наприклад, якщо збільшиться кількість суб'єктів трудових розбіжностей, то ми вже будемо мати – колективний трудовий спір. Але головним елементом, що дає підстави для визнання трудового конфлікту індивідуальним є наявність конкретного діяння, що виражається порушенням права конкретного суб'єкта трудових відносин.

Момент виникнення індивідуального трудового спору також впливає з ознак, що притаманні індивідуальним трудовим спорам. Отже, моментом виникнення індивідуального трудового спору є наявність заяви, що була подана до юрисдикційного органу з приводу порушення трудових прав працівника та роботодавця і прийняття такої заяви до розгляду.

Додаток К
(обов'язковий)

ВИСНОВКИ

Аналіз чинного законодавства, вивчення творчого доробку науковців як трудового, так і інших галузей права, звернення до основоположних засад загальної теорії права, врахування зарубіжного досвіду дозволили сформулювати низку нижченаведених висновків щодо правової природи та соціальної сутності індивідуальних трудових спорів.

1. Усі причини виникнення трудових конфліктів під час використання найманої праці носять економічний, соціальний, політичний, організаційно-виробничий характер. Стан трудових відносин залежить практично від усіх негативних явищ, що відбуваються в країні. Одні є головними чинниками виникнення таких спорів, інші є тільки наслідком перших, але всі вони є передумовами виникнення будь-якого конфлікту й спору в сфері найманої праці.

2. Трудовий конфлікт можна визнати трудовим спором з таких підстав: 1) наявність правопорушення (дійсне або уявне), яке виражається у порушенні прав однієї зі сторін трудових відносин; 2) не врегулювання розбіжності або небажання її врегулювання за допомогою примирних процедур (переговорів); 3) подання однією зі сторін трудових відносин заяви до юрисдикційного органу.

3. Індивідуальні трудові спори – це неврегульовані розбіжності (протиріччя) між суб'єктами трудових відносин із приводу застосування законодавства про працю, встановлення або зміни умов праці, порушення конституційних прав працівників і роботодавців, які пов'язані з трудовими правовідносинами, з приводу яких подано заяву до органу, який уповноважений розглядати такі спори.

4. Ознаками індивідуального трудового спору є: 1) склад суб'єктів трудових правовідносин – спір виникає між працівником і роботодавцем з приводу порушення прав

індивідуального характеру, тобто окремого працівника; 2) наявність діяння (дії чи бездіяльності), що спричиняє виникнення розбіжностей між суб'єктами трудових правовідносин; 3) предмет розбіжності, тобто з приводу чого виникає спір; 4) спосіб вирішення трудового спору (наявність юрисдикційного органу). Якщо хоча б одну із ознак змінити, то вже буде інший вид трудових спорів.

5. Моментом виникнення індивідуального трудового спору є наявність заяви, що була подана до юрисдикційного органу з приводу порушення трудових прав працівника та роботодавця й прийняття заяви до розгляду.

6. Вирішення індивідуальних трудових спорів повинно відбуватися відповідно до таких принципів, як а) законність, б) демократизм та соціальне партнерство, в) доступність і безкоштовність звернення, г) гласність, д) об'єктивність вирішення трудових спорів, е) всебічність і повнота дослідження обставин справи, є) швидкість вирішення трудових спорів, ж) змагальність сторін трудового спору, з) рівність сторін трудового спору, и) швидкість і реальне виконання рішень щодо трудових спорів.

7. Існує дві позиції щодо доцільності існування комісії із трудових спорів, як органу, що може вирішувати трудові спори. Прихильники першої позиції вважають, що існування та створення комісії із трудових спорів є доцільним та обов'язковим. Інші вважають, що даний орган за сучасних умов уже вичерпав себе. Вбачається, що комісія із трудових спорів повинна обов'язково створюватися в усіх юридичних особах незалежно від форм власності як орган, який за своєю суттю буде примирним органом, а не органом, що поновлює порушені права.

8. На сьогоднішній день суди не виконують належного захисту трудових прав працівників, внаслідок чого актуальним є питання про створення спеціалізованих трудових судів. Порядок та процедура вирішення трудових справ у таких судах має регламентуватися Трудовим процесуальним кодексом. Від упровадження спеціалізованих трудових судів захист трудових прав працівників відчужає таких позитивних змін: а) вирішиться

проблема доступу працівників до суду зі звернення за захистом порушених трудових прав; б) прискориться процес захисту прав суб'єктів трудових відносин; в) буде забезпечено дотримання строків розгляду справ із трудових спорів; г) підвищиться якість розгляду таких справ; д) виникне можливість найбільш ефективно застосовувати норми трудового законодавства.

9. Потребує вдосконалення правове регулювання вирішення індивідуальних трудових спорів у частині: 1) встановлення строків позовної давності та закріплення переліку підстав визнання причин пропуску пред'явлення позову до суду поважними; 2) визначення правового статусу комісії із трудових спорів; 3) порядку формування та складу комісії із трудових спорів; 4) організаційно-технічного забезпечення, строків повноважень і порядку вирішення трудових спорів, членства у комісії із трудових спорах; 5) закріплення дефініції трудового спору й трудового конфлікту; 6) створення сучасної системи вирішення трудових розбіжностей.

Додаток Л
(обов'язковий)

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ПОСИЛАНЬ

Конституція України підняла права й свободи людини до рангу вищої соціальної цінності [1]. Серед цих прав трудові права займають одне з головних місць. Трудові права громадян не тільки проголошуються, а й гарантуються. І серед гарантій важливе місце займають процесуальні норми, застосування яких забезпечує захист прав у процесі праці. Реалізація права на працю проголошується Основним законом країни й починається зі вступу в трудові правовідносини, який з самого початку гарантований законом (ст. 22 КЗпП України) [2].

Цінність трудових прав у тому, що вони дозволяють громадянам реалізовувати себе в трудовій сфері таким чином, яким це дозволяється державою. Тому значення має не стільки проголошення й закріплення відповідних прав у Конституції та діючому законодавстві, скільки наповнення їх конкретним змістом, закріпленням гарантій їх належної реалізації. Однією з таких гарантій є система захисту трудових прав громадян [3, с. 52].

Правовий захист прав і інтересів основних суб'єктів суспільних відносин із застосування найманої праці – працівників і роботодавців є особливо актуальним для забезпечення економічного розвитку держави [4, с. 10]. Перехід до ринкової економіки в Україні відбувається вкрай суперечливо. З одного боку, він супроводжується формуванням якісно нових правових соціально-трудова відносин, а з іншого – наростанням конфронтації, соціальної напруженості, про що свідчать масові невдоволення – колективні трудові суперечки й конфлікти.

До уваги студентів!

Пояснення: посилання на літературу ([1, с. 173], [2, с. 15], [3, с. 3], [4, с. 7], [5, с. 46–48] і т. ін.): 1-ша цифра – номер джерела у списку використаних джерел; цифра після коми – номер сторінки (сторінок).

*Додаток М
(обов'язковий)*

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

«ВІДМІННО»

Вступ. Дано обґрунтування вибору даної теми, визначені її актуальність, мета та завдання, об'єкт та предмет дослідження, з'ясовані його методологія та методи, а також ступінь наукового розроблення обраної теми. Окреслені теоретична база та нормативна основа курсової роботи. У разі вивчення судової практики необхідно визначити емпіричну базу.

Основна частина. Зміст основної частини відповідає плану курсової роботи та свідчить про дослідження студентом значної кількості (не менше 25) інформаційних джерел (як вітчизняних, так і зарубіжних авторів). Основні поняття та визначення сформульовані шляхом аналізу та логічного структурування опрацьованих джерел інформації. Узагальнення та висновки з кожного розділу повинні відповідати викладеному змісту, тобто бути логічним завершенням проведеного в цьому розділі дослідження.

Висновки. Сформульовані адекватні, логічні та конкретні висновки всієї курсової роботи. Чітко сформульоване власне бачення (точка зору) проблеми з теми дослідження, а також продемонстроване особисте розуміння можливості удосконалення або зміни усталених теорій, що сприятимуть правозастосуванню тієї чи іншої норми.

Додатки повинні включати інформаційні джерела, які відіграють роль доповнення (підтвердження або спростування та ін.) предмета дослідження і які не ввійшли до основного тексту. За своїм змістом додатки використані як допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття курсової роботи: процесуальні документи (їх копії), а також схеми, таблиці, описи приватних методик та результатів соціологічного, економічного, психологічного досліджень.

Продовження додатка М

Мова та стиль викладення. Курсова робота виконується винятково українською мовою. Цитати, вміщені в основний зміст роботи, повинні бути перекладені українською мовою. Спосіб написання – поєднання академічного (абстрактне, теоретичне спрямування дослідження), ділового (який стосується суті справи, її реалізації; сприятливий, корисний для пізнання) та практичного (зв'язок із життєвими, реальними потребами, можливостями; важливий для життя та пов'язаний із застосуванням на практиці знань у певній галузі) стилів. Використана термінологія повинен на відповідати галузі, в якій проводиться дослідження. Посилання та цитати повинні бути грамотно оформлені, наведені адекватно тексту та збігатися з оригіналом (офіційним виданням). Зовнішній вигляд роботи охайний.

Оформлення. Згідно з методичними вказівками щодо написання курсових робіт студентами.

«ДОБРЕ»

Вступ. Дано обґрунтування вибору даної теми, визначені її актуальність, мета та завдання, об'єкт та предмет, з'ясовані методологія та методи дослідження, а також ступінь наукового розроблення теми дослідження. Окреслені теоретична база та нормативна основа курсової роботи. У разі вивчення судової практики необхідно визначити емпіричну базу. Однак спостерігається неточність (неузгодженість), неповна обґрунтованість та/або неповнота формулювань.

Основна частина. Зміст основної частини відповідає плану курсової роботи та свідчить про дослідження студентом значної кількості (не менше 25) інформаційних джерел (як вітчизняних, так і зарубіжних авторів). Основні поняття визначені. При опрацюванні та аналізі джерел інформації спостерігаються помилки та/або неточності логічного структурування змісту (тексту) роботи. Не завжди має місце критичний аналіз дослідженого матеріалу та формулювання

Продовження додатка М

власного ставлення до отриманої інформації. Зроблені узагальнені або часткові висновки до кожного розділу.

Висновки. Сформульовані узагальнені висновки з теми курсової роботи. Поверхнево або нечітко виражена власна точка зору та/або власне бачення на визначену проблему (предмет дослідження). Автором продемонстроване розуміння можливості використання результатів проведеного дослідження на практиці, однак не визначені способи їх впровадження.

Додатки повинні включати інформаційні джерела, які відіграють роль доповнення (підтвердження або спростування та ін.) предмета дослідження і які не ввійшли до основного тексту. За своїм змістом додатки використані як допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття курсової роботи: процесуальні документи (їх копії), а також схеми, таблиці, описи приватних методик та результатів соціологічного, економічного, психологічного досліджень.

Мова та стиль викладення. Курсова робота виконується винятково українською мовою. Цитати, вміщені в основний зміст роботи, повинні бути перекладені українською мовою. Спосіб написання – поєднання академічного (абстрактне, теоретичне спрямування дослідження), ділового (який стосується суті справи, її реалізації; сприятливий, корисний для пізнання) та практичного (зв'язок з життєвими, реальними потребами, можливостями; важливий для життя та пов'язаний із застосуванням на практиці знань у певній галузі) стилів. Використана термінологія повинна відповідати галузі, в якій проводиться дослідження. Посилання та цитати повинні бути грамотно оформлені, наведені адекватно тексту та збігатися з оригіналом (офіційним виданням). Зовнішній вигляд роботи охайний. Однак можуть мати місце невідповідність джерела у посиланні з офіційним виданням, граматично або стилістично неправильно оформлені (перекладені) цитати.

Оформлення. Відповідає майже всім методичним вказівкам щодо написання курсових робіт студентами.

Продовження додатка М

«ЗАДОВІЛЬНО»

Вступ. Зроблена спроба обґрунтування актуальності теми, мети і завдань курсової роботи, предмета та методів дослідження. Може бути повністю або частково відсутнє визначення об'єкта та предмета дослідження курсової роботи, не сформульовані методологія та методи дослідження, а також ступінь наукового розроблення теми дослідження, не окреслені теоретична база та нормативна основа курсової роботи.

Основна частина. Зміст основної частини не повністю відповідає плану курсової роботи. Використана недостатня кількість інформаційних джерел (однак не менше 10). Основні поняття та визначення сформульовані. Зазначені джерела опрацьовані неповністю, інформація проаналізована недостатньо, оскільки відсутній критичний аналіз та власне ставлення до дослідженого матеріалу. Існують логічні помилки при дослідженні. Після кожного розділу є поверхневі узагальнення та висновки або висновки відсутні взагалі (до деяких розділів висновки можуть бути відсутні взагалі).

Висновки. Зроблена спроба сформулювати загальні висновки. Власна точка зору (власне ставлення) з приводу існуючих поглядів на визначену проблему (предмет дослідження) виражена слабо, нечітко. Автор не показав свого бачення щодо можливості втілення вивченої теорії на практиці або показав можливість використання результатів проведеного дослідження на практиці, однак не визначив можливі способи їх впровадження.

Додатки оформлені з помилками або мають неточності при перекладі цитат українською мовою.

Мова та стиль викладення. Курсова робота виконується винятково українською мовою. Стиль написання курсової роботи не витриманий. Термінологія використана неправильно або необґрунтовано. Посилання та цитати не відповідають змісту або оформлені неграмотно. Курсова робота являє собою,

Продовження додатка М

як правило, переказ. Спостерігається компіляція (несамостійна наукова робота, яка базується на використанні чужих досліджень чи творів) або плагіат (оприлюднення повністю або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору).

Оформлення. Зовнішній вигляд роботи задовільний. Не відповідає всім методичним вказівкам щодо написання курсових робіт студентами (помилки, неточності при оформленні бібліографії та додатків, не дотриманий рекомендований обсяг роботи).

«НЕЗАДОВІЛЬНО»

Вступ. Відсутнє обґрунтування вибору теми. Актуальність розкрита частково або не розкрита взагалі. Мета, завдання, об'єкт та предмет курсової роботи не визначені. Не сформульовані методологія та методи дослідження, а також ступінь наукового розроблення теми дослідження. Не окреслені теоретична база та нормативна основа курсової роботи.

Основна частина. Недостатня кількість використаної літератури (менше 10). Алогічність тексту роботи, тобто логіка викладення змісту курсової роботи відсутня або має слабке внутрішнє обґрунтування. Відсутнє критичне осмислення прочитаних та опрацьованих інформаційних джерел. Власні думки не сформульовані. Відсутні узагальнення та висновки до кожного розділу.

Висновки. Висновки або відсутні, або нелогічні, або не відповідають змісту роботи (меті, завданням дослідження). Власна точка зору з приводу спірних або усталених питань предмета дослідження не висловлена. Автор не робить висновків про можливість впровадження дослідженої теорії у практику або про удосконалення існуючого законодавства на підставі вивченої (дослідженої) теорії.

Додатки. Курсова робота містить мало або взагалі не містить додатків за умови, що їх наявність є необхідною для

Продовження додатка М
доповнення (підтвердження або спростування) предмета дослідження.

Мова та стиль викладення. Курсова робота виконується винятково українською мовою. Стиль написання курсової роботи не витриманий. Відсутні посилання на джерела. Термінологія використана неправильно чи необґрунтовано. Спостерігається компіляція або/та плагіат.

Оформлення. Зовнішній вигляд роботи задовільний. Основні вимоги щодо оформлення не дотримані. Бібліографічні джерела та додатки оформлені з великою кількістю помилок. Не дотриманий рекомендований обсяг курсової роботи.

Додаток Н
(обов'язковий)

Сумський державний університет
Відомість результатів захисту курсових робіт

Навчальна дисципліна _____

_____ курсу _____ групи
 Спеціальність _____
 Члени комісії _____
 П. І. П/б _____

	Шифр залікової книжки	П. І. П/б студента	Оцінка			Підписи членів комісії	
			за нац. шкалою	за 100-бальною шкалою	за ECTS	науковий керівник	член комісії
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							

« » _____ 20__ р.

Всього годин на проведення захисту:
 науковому керівнику _____ год. _____ хв.
 члену комісії _____ год. _____ хв.

Підписи членів комісії:

_____
 _____
 _____

Декан факультету

_____

Навчальне видання

Методичні вказівки
до написання курсових робіт
із дисципліни «Трудове право»
для студентів спеціальності 6.030401 «Правознавство»
освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»
усіх форм навчання

Відповідальний за випуск В. М. Семенов
Редактор Н. М. Мажуга
Комп'ютерне верстання О. І. Кисельова

Підписано до друку 18.09.2015, поз.
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 5,8. Обл.-вид. арк. 5,2. Тираж 50 пр. Зам. №
Собівартість видання грн к.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007 р.